

دارالافتون

اسکي ساورک اسکیلیکی اور ملت پر محمد علی

فلسفہ، اجتماعیات، تاریخ، جغرافیاء، ادبیات

ایکی آبدہ بر نشر اولنور

مدرجات:

- آناطولیده اسلامیت (مابعد) [کوپرولو زاده محمد فؤاد]
- اسکی ساورلر (صوک) [نجیب عاصم]
- اجتماعیات ، معاصر حیات و بویوک آدملر [محمد عزت]
- اسکی ساورلرک اسکیلیکی [آورام غالاتی]
- اجتماعیات نقطه نظرندن تربیه [اسماعیل حق]

صافی: ۶
 شماره: ۲
 تاریخ: ۱۳۳۹

شرزاده باشی: اوقاف اسلامیہ مطبعہ سی
 ۱۳۳۹-۱۹۲۳

آناطولیده اسلامیت

تورک ایمپراتورلرینده صوگرا آناطولی تاریخ دینییه بر نظر

و بو تاریخک منبعلری

— مابعد —

V

« تیمور » ایمپراتورلغنک تأسسی، « ابوسعید بهادر » ک وفاتندن بری ایران و آذربایجان ساحه لرینده حکمفرما اولان عظیم آنارشى به نهایت ویره رک، چین سرحدلریندن آق دکزه و « سیحون »، « وولغا » قیلریندن هند ایچریلرینه قدر آسیانک برچوق بویوک مملکتلرینی عین حاکمیت سیاسییه آلتنده طوپلادی. طبقی موغول استیلاسی کبی قان و آتشله استحصال ایدیلن بو عسکری موفقیتلر، صرف، بویوک جهانگیرک قوتلی و ممتاز شخصیتیه قائم کچی برسیل، موقت بر قاصیرغه ماهیتنده ایدی. بو قورقوج سیل کچد کدن صوگرا، ایمپراتورلغک اوزاق گوشه لرینده، ییقیلان تختلر یکیدن قورولدی؛ و بالخاصه « شاهرخ » ک وفاتی متعاقب، اوزمانه قدر شکلاً اوکا مربوط بولونان بر طاقم پرنسپلر استقلاللرینی الده ایدرک بوییقیلان ایمپراتورلغک انقاضی اوزرینده یکیدن دیدیشمکه باشلادیلر. تدقیقمزک قادروسنی تجاوز اتمه مک ایچون بو اوزون وقاریشیق وقایع حقنده بوراده حتی مجملاً اولسون ایضاحاته کیریشمک فکرنده دکلز [۱]؛ یالکیز، آسیاده بومعظم تورک ایمپراتورلغنک تأسسندن تاریخ دینی اعتباریه نه کبی نتایج حاصل اولدیغنی، و بالخاصه بودورلرده تحدث ایدن « صوفی - باطنی » حرکتلرینک اسباب

[۱] « مالقولم » ک « ایران تاریخی » نه [فرانسزجه ترجمه سی، ج ۲]، « هامهر » ک ایلك جلدینه، لئون قاهونه [آسیا تاریخنه مدخل، بشنجی قسم] « براون » ک « ایران ادبیاتی تاریخی » نه [ج ۳] باقکیز. « ظفرنامه شرف الدین »، « روضة الصفا »، « حبيب السیر »، « زبدة التواریخ »، « عجائب المقدور » قیلاندن یازمه وباصمه مختلف شرق منبعلری ده شایان استفاده و علم عالمنجه یک

«عواملىنى كوسترەرك تيموريلر تارىخنىك شىمدى يەقدر هيچ تدقيق ايدىلەمش مظلوم بر جەھەسنى سنویر واحيايه چالیشەلم كە ، بو صورتە ، آناطولى تارىخ دىنىسنىك بر طاقم معمارلى وبالخاصه «صفوى» سلطنتىك عوامل تاسى توضح وانكشاف ايدە بىلسون .

حقيقى ومتعصب بر مسلمان اولان « تيمور » ، داھا حيات سياسىيەسنىك ايلك زمانلردن « اعتباراً ماوراءالنهر عالم و صوفيلرىنىك معنوى مظاهرتى تاىمىنە چالیشمق صورتىلە «اسلامىت» قوتىدن استفادە جەھتى اصلا كوزدن قاچىرمامش و « جنكيز » ياساسنە مربوط موغول اصلزادە لرىنە و « چغتاي » پرنسلىرىنە غلبە اىچون بو قوتلى سلاھدن ، قابل اولان اعظمى استفادە يى تاىمىن ايتىمىدى [۱] . اسلام حركتىك حكمران اولدىغى بويوك شەرلردە بر طرفدن فقيھە و متشرعلر ، دىكر طرفدن خالقك اك كشىف كىتلە لرىنە و كوچبە لرە قدر نفوز معنويلرىنى تشمىل ايتىش اولان « يسوى - نەشبندى » درويشلىرى اونك موفقىتى اىچون وار قوتلىرىلە چالیشمىشلىرىدى [۲] . فى الحقيقە ، اودە بو خدمتلىرە قارشى دىن شكراتى اودەدى : قوردىغى اىمپراطورلغىك تشكىلاتىندە اسلام اساسات حقوقىيە سندن ملهم اولارق « جنكيز ياساسى » نى فسخ و ابطال ايتدىكى كى [۳] ، علمايە ، صوفىلرە ، سىدلرە قارشى بويوك بر توجه و النفات كوسترەرك [۴] زىنكىن و قفلر تخصیص ، تربىلر و نكىلر انشا ايتىردى [۵] ؛ « المالىق » دە ،

[۱] لئون قاهون ، آسيا تارىخىنە مدخل .

[۲] تفصیلات اىچون « ايلك متصوفلر » . باقىكىز .

[۳] « شاهرخ » چىن اىمپراطورىنە كوندرمىش اولدىغى بر مەكتۇبىدە بوندن بىخ ايدىر : « سلطنت و فرمانفرمالق نوبتى پدر مكرم امير تيمور كوركانه كلنجە ، اونلر دىخى بوتون ممالكده شریعت مطهره حكمنجه عمل ايله دىلرە و دور جهاندارىلرندە اهل ايمان و اسلام رونق تام بولدى . جناب و اهب العطايا خراسان ، ماوراءالنهر ، عراق ، آذربايجان و داھا بر چوق ممالكى اونلر ك قبضه تصرفنە و یردى . بوتون ممالكده شریعت احكامنجه امر معروف و نهى منكرله عمل ايله دىلر ؛ و جنكيز خانك وضع ايتدىكى يرغو و قواعد و رسوم اورتە دن قالقدى » [يك مهم اولان بو مەكتۇب صورت مترجمەسنىك تمامى « مىلى تىبلىر » دەكى مقاله مزىدە در : صاىى ۵ ، ص ۳۵۷ . — متن فارسى اىچون « ادغار بلوشە » نك « موغوللر تارىخىنە مدخل » ينە باقىكىز : ص ۲۴۹-۲۵۱ . — كندلك بو حادثە حقنە « مالىقولم » ك « ايران تارىخى » نە مراجعت : ج ۲ ، ص ۲۴۲] .

[۴] « توزوكات » ك فارسى متن مطبوعنە - ياخود « لانغلهز » ك ترجمەسنى - و « لئون قاهون » . باقىكىز [« توزوكات » حقنە كىتابىات معلوماتى اىچون « پەرچ » ك برلین فارسى يازمەلر قاتالوغىنە وبالخاصه « براون » ك ادبىات تارىخىنە (ج ۳) مراجعت] . عالملىرە ، سىدلرە ، شىخلىرە بويوك بر موقع و یرمك صورتىلە « تيمور » بر چوق طرفدارلر قازانمش او اىوردى [ابن عربشاه ترجمەسى ، ص ۱۶۱ و ۵۰] . « توزوكات » دە بويوك جهانكبرىك شىخنە قارشى فرط ارتباطنە بر چوق دليللر اولدىغى كى ، خراسان فتحنە عزىمت ايتدىكى اثنادە

«چو» نهرى ساحلارنده كى توركلر آراسنده اوزمانه قىردووام ايدن نسطورى خرىستانلى «تيمور» زماندن سوكرام اسكى موغول دىنى بقاياسيله برابر. آرتق اورتهدن قالقهرق اسلاميت بوتون اوسا، لرده رقىبىز بر صورتده حكمران اولمشدر [۱]. كندىسنه خلافا كى بر طاقم مورخلك حقىسز اسناداتنه رغماً، تورك عالمك اسلاملاشمه سنده «تيمور» ك بويوك بر خدمتى اولدىنى اصلا انكار ايديله من [۲].

«اندخود» ده «بابا سنكو» آدى مجذوب بر درويشله ملاقات ايتدىكى [ظفر نامه شرف الدين، هند طبعى، ص ۳۱۰ — حبيب السيره، ج ۳، جزؤ ۳، ص ۸۷ — براون، ج ۳، ص ۱۸۵]، كذلك، «هرات» ك ضبطنه توجه ايتدىكى صيراده «تايياد» قصبه سنده «مولانا زين الدين ابوبكر تاييادى» له كوروشه رك مشاراليه ك كندىسنه «ملك غياث الدين كرت» ه نصيحت ايتدىكى حالده قبول اتمه دىكى واكر كندىسى ده اللهك قوللرينه قارشى عدالت كوسترمرسه عزرائيلك تسلطندن قورتولاميه جغنى سويله مه سى اوزرينه بوندن هيچ بر حكمداره قارشى مغلوب اولمايه جغنى استدلال صورتيله حسن تفأل ايتدىكى بيلورز [حبيب السيره، ج ۳، جزؤ ۳، ص ۸۷؛ ابن عرب شاه ترجمه سى، ص ۲۱] — بوصوفى حقىنده نفعات ترجمه سنده باقكرن: ص ۵۶۶. — حالبوكه «ملك غياث الدين» ك اهل سنت عقائدىنى مدافعه ايچون حتى ظالمانه بر صورتده چاليشدىنى معلومدر [«توقتاميش» له محاربه سى اثناسنده ياننده «امير سيدبركه»، «خواجه نظام الدين يوسف» و «احمد جام» نساندن «شيخ اسماعيل» كى صوفيلرك بولونوب مظفرتى ايچون دعاخوان اولدقلىنى بيلورز [روضه الصفاء، ج ۶، ص ۹۳ — ابن عرب شاه ترجمه سى، ص ۱۵].

[۵] مثلاً «شاه اسماعيل صفورى» نك جدى «شيخ صفى الدين اردبىلى» يه تخصيصى ايتدىكى وقفلرله [باينغهر، آناطولىده اسلاميت، ص ۲۰۱]، «خواجه احمد يسوى» يه ياپدىردىنى تربه [تفصيلات ايچون: ايلك متصوفلر، ص ۸۸-۹۰] بو خصوصه بك معنيدار برر دليلدر.

[۱] لئون قاهون، ص ۴۷۹. — عين مؤلف، لاويس ورامبو تاريخ عمومىسى، ج ۳، ص ۶۴۹. — بارتولد، اسلام آنسيقلوپه ديسنده «چو» ماده سنده. موغوللر دورنده اورته آسياده «نسطورى» خرىستانلى حقىنده شو مقاله لره باقكرن: شاوان، نسطوريلك وقارا بالغاسون كتابه سى، ژورنال آزياتيک، دو قوزنجى سلسله، ج ۹، ص ۴۳. — ده وه ريا، موغول — چين ايغرافيسى حقىنده نوظلر، عين مجموعه وسلسله، ج ۸، ص ۹۴، ۳۸۵؛ ج ۹، ص ۱۸۲. — شارل ئودبونهن، اورته آسياده نسطوريلك تاريخى، عين مجموعه وسلسله، ص ۵۸۴. «مونت قوروينو»، «پهر هوغ»، «ژان دوپلان قارپهن»، «كييوم دوروبروق» كى خرىستيان راهبلىنك سياحتنامه لرى و «بارتولد» ك «شرق تابع تاريخى» ده شايان استفاده در.

[۲] «ابن عرب شاه»، «عجائب المقدور» نده، «ياسنا» يه قيمت ويردىكندن دولاي بعض علمای اسلاميه نك «تيمور» ي تكفير ايتدىكلىنى سويلر: «وكان معتقداً للقواعد الجنكيزخانيه وهى كفروع الفقه من الملة الاسلاميه وممشياً لها على الشريعة المحمديه وكذلك كل الجغى واهل الدشت والحظا وتركستان واولئك الطغام كلهم يمشون قواعد جنكيز خان نعمة الله على قواعد الاسلام ومن

« سید شریف جرجانی » ، « سعدالدین تفتازانی » کبی اک بویوک اهل سنت علماسنه کوستردیکی رعایتہ نظراً « تیمور » ک سنیدکنه قطعی اولارق حکم ایدہ بیلیوز [۱] . تشکیلاتنده « اثنا عشریہ » تمایلانی کوستردن بعض شیلره وکندیسنده « علویلک » تظاہراتی ارانہ ایدن برطاقم خصوصیتلره رغماً ، اونى مثلا « امامیہ اثنا عشریہ » دن عدایتدیرہ بیله جک هیچ بر دلیل قطعی یه مالک بولو نمیوز [۲] . بوقبیل «علویلک» تأثیراتی اک متعصب اهل سنت

هذه الجهة افق كل من مولانا وشيخنا حافظ الدين محمد البرازى رحمه الله ومولانا وسيدنا وشيخنا علاء الدين محمد البخارى ابقاء الله وغيرهما من العلماء الاعلام وائمة الاسلام بكفر تيمور وبكفر من يقدم القواعد الجنكيز خانیه على الشريعة الاسلاميه...» [ص ۲۱۲] . « ابن عربشاه » ه نظراً ياسا احكامنى قالدیروب اونك يرينه ارکان شریعتی اقامه ایدن « شاهرخ » در [« نظمی زاده » ترجمه سنه ده باقکز ، ص ۲۱۵ ، ۱۲۷۷ طبعی] . ینه عین مؤلف ، تیمور اوردوسنده هر جنس ومنهبدن انسانلره تصادف ایدلدیکنی سویله مکلہ برابر ، « تیمور » ک علمایه وشيخلره فوق العاده حرمتی اولدیغنی ده اعتراف ، وسمرقند شیخلرندن « شیخ عریان » ایله « شیخ زکریا » بی ذکر ایدیور ، بویوک جهانگیره قارشی دائماً غرضکارانه داورانان « ابن عربشاه » ک بومتناقض افاده لری و « شاهرخ » ک مکتوبی ، « تیمور » ک موغول عنعناتی یینه احکام شرعیه بی - امکان درجه سنده - اقامه ایتدیکنی صریح صورتده آکلاتمقده در [« ابن عربشاه » حقنده اسلام آنسیقلوپه دیسنه و « قارل بروقهلمان » ک عرب ادبیاتی تاریخنه : ج ۲ ، ص ۲۸ - ۳۰ باقکز] .

[۱] « سید شریف جرجانی » حقنده شقایق ترجمه سنه [ج ۱ ، ص ۴۱] ، « حیدب السیر » [ج ۳ ، جزؤ ۳ ، ص ۸۹] ، « قارل بروقهلمان » ک « عرب ادبیاتی تاریخی » نه [ج ۲ ، ص ۲۱۶ - ۲۱۷] ، و « براون » ک « ایران ادبیاتی تاریخی » نه [ج ۳ ، ص ۳۵۵] باقکز .

[۲] موغوللرک دائماً دو قوز عددینه مستند تشکیلاتلرینه قارشی ، « توزوکات » ده اون ایکیلی تشکیلات بردن بره کوزه چارپار . « ادغار بلوشه » نک ، « سمرقند کتابه لری » [ره وو آرکه ٹولوژیک ، ۱۸۹۷ ، ج ۱] ایله « ایلک متصوفلر » ده [ص ۸۹] « تیمور » ک علویلک درجه تمایلی حقنده یک قطعی وثیقه لموجود ایسه ده ، بونلر اونى اهل سنت منهدندن خارج عد ایدہ بیلمکلمکزمه کافی دکلدر [« دولت شاه » ، کرک تیمورک کرک جنکیزک ادعای انتساب ایتدکاری « آلا نغوا » خاتونک زوجی « امام علی زید العابدین » حفیدلرندن بری اولوب بو سلاله نک اوندن کلدیکنی صافدلانه آکلاتمق صورتیه ، « تیمور » ک نه طریقله ادعای سیادته امکان بولدیغنی ایضاح ایدیور ، بواعتبار ایله « ادغار بلوشه » نک « تیموریلر زماننده آلا نغوا ایله حضرت فاطمه آراسنده بر مناسبت فرض اولوندیغنی » تخمین ایتمه سی یا کلیش اولدیغنی لایقینه تبین ایتکده در . تفصیلات ایچون : دولت شاه ، ص ۳۳۲ وهلی تبطلر ، ضایی ۱ ، ص ۱۵۸] . یالکز « ابن شحنه » اونک « شیعی » اولدیغنی - حلبده عقد ایتدیکی بر مجلس علماده « علی - معاویه » مسئله سنده کی قناعتنی پک صریح بر صورتده اظهار ایتمه سنه استناداً - ایلری سوریور [« ابن شحنه » نک هجری ۸۰۶ وقایعی نهایتنه قدر کلن « روض المناظر فی علم الاوائل والاواخر » نده ۸۰۳ وقایعی اثنا سنده : دارالفنون کتبخانه سی یازمه لری میاننده ۸۰۳

آراسنده وبالخاصه «يسويك - نقشبنديك» كى صوفى طريقتهلر نده اسكيدن برى آزچوق قوتله موجود اولدينى جهته ، بويوك جهانكيريك بارزعلويلىكسندر غمماونى «سننى المذهب» وحتى «حنفى» عد ايمك اصلا ياكليش صاييلاماز [۱]. بو «سننيك» جريانسك «شاهرخ» زماننده عين قوتله دوام ايمهسى و «شيعى - باطنى» جريانلرينك - شيمدى ايضاح ايدو جكمز و جهله - تيمور سلطنتنه قارشى تاميله مخاصم بروضعت آلمهسى ده بونى تأييد ايدو بيلير؛ «تيمور» حكمران اولدينى - اعتقاد اعتباريله غير متجانس - واسع ساحه ده ، ابراز ايتديكى صريح «علو ملك» تماييله سياست بعض فائده لر تأمين ايتمش اولسه بيله ، ينه «اهل سنت» طرفدارلغندن اصلا فارغ اولماش ، و بو ، «شاهرخ» زماننده ايمپراطورلغك سياست مذهبيه سنه - حتى «تيمور» دورندن داها صريح بر صورتده - بويوك بر عمده تشكيل ايتمشدر .

«تيمور» ك ۷۹۴ ده ، «مازندران» وحواليسنده حكمران اولان «سيد قوام الدين» اوغوللارنى مغلوب وورالردهكى بوتون قلعه لرى تخريب ايدو رك «سوء عقيدة» ايله مشهور يعنى بك آچيق «باطنى - شيعى» تماييلينه مالك «سيد قوام الدين» درويش لرى «ماهان سر» امل ، سارى ، و احييسنده جدا آمد هوش مد هوش بر قتل عام اوغرا ايمه سى و «قوام الدين» عائله سنى باطنيه تماييليله اتهام ايليه رك قسماً «خوارزم» و قسماً «طاشكند» سورمه سى ، اونك مفرط شيعى تماييلرينه تاماً علمدار اولدينى كوسترديكى كى [۲] ، ينه ايرتسى سنه «اصفهان» جوارنده كى

نومروده ، بوندن نقلاً ابن عربشاه ، ص ۹۱ - ۹۲] . حلبوكه «تيمور» بغدادى ضبط ايتديكى زمان امام اعظمك تر به سنى زيارته نماز قيلمشدى [«ظفر نامه» يه استناداً هامهر ترجمه سى ، ج ۲ ، ص ۵۶] . بومتخالف حتى متضاد افاده لر دن تاريخاً استدلال اولونه بيله جك نتيجه ، اونك اهل بيته شدتله طرفدار و صوفيه عقائدينه منمك بر «سنى» اولديغيدر .

[۱] تفصيلات ايچون «ايلك متصوفلر» ه باقكر : ص ۸۹ . «تيمور» شامه كيرديكى ائاده ، خطبه قرائتى حنفى قاضيسنه براقق صورتيله حنفيلرى شافعي لره ترجيح ايتديكى كوسترمشدى [ابن عربشاه ترجمه سى ، ص ۱۱۷] .

[۲] يوقا ريده «سيد قوام الدين» ك تسلطنى حقنده براز معلومات و يرمشك [ص ۹۵] ؛ «تيمور» مازندرانى استيلا ايتديكى زمان ، اونك اوغوللارى «سيد كمال الدين» و «سيد رضى الدين» ايله ديكر لرى «عبادته تكاسل واقامت نماز جمعه و جماعتدن تغافل» ايله اتهام ايدو رك «پدر وجدلرى سيد قوام الدينك يوانه كيمه ملرى و چو جوقلرينه علوم شرعيه او قوتمه لرى» توصيه ايتمش ، و اوغلنك انتقامنى آلق ايسته ين «شيخ على بهادر» له باباسنك انتقامنى آلمغه چالیشان «اسكندر شىخى بن افراسياب» ك برچوق رجارينه رغماً ، «سعدالدوله» نك تشويقيله بو سيدلرى - صرف «سيد» اوله لرى حسييله - قصاصدن قورتار هرق يالكزنى ايله اكتفا ايتمشدى . مع مافيه «فدايى» شرير و بد عقيدة اولان وارباب زهد و علمى قتلدن چكينه ين بو حوالى خلقنك» تاديينى ده هيچ بر صورتله اهمال ايتيه رك بو «سيد

اسماعیلیلری تأدیپ ایتمه سی ده « سنی » لکنه دیکر قوتلی بر دلایلدر [۱]. هر حالده « تیمور » کندینک بوتون « علوی » تمایللرینه رغماً ، عصر لردن بری قویو باطنیه عقانیده معلول اولان بو حوالیده اجرایی تأدیباتی، سلطنتک امنیتی نقطه نظرندن ضروری کور بیوردی . « تیمور » ك عز مکار و قوتلی اداره سی اثناسنده - بالخاصه بو حرکات تأدیبه دن سو گرا - سیاسة حاز اهمیت بر « باطنی » حرکته تصادف ایدیله مکه برابر، متعاقب عصری دولدوران مفراط شیعی جریانلرینک بودور لرده ایچین ایچین اظهار فعالیتدن کری دور مادینی و بوسنه لرك ظاهری سکونی آلتنده استقبال ایچون بر چوق مهم حرکات حاضر لاندینی میدانددر: « شیخ خلیفه - حسن جوری » درویشلرینک سیاسة پک مهم بر موجودیت کوسترمه مکه برابر هنوز اهمیتنی غیب ایتمه دیکی بودورده [۲]، « کجج تبریزی »، « کمال خجندی » و « مغربی » کی بر طاقم بویوک صوفی شاعر لر [۳] له عین زمانده مثلاً « صفی الدین اردبیلی » عائله سی قیلندن امامت

قوام الدین « طرفدار لرندن بر چوقلرینی - یالکز » سید « لر استثنای ایدینک شرطیله - اولدورتدی که، « شرف الدین یزدی » بو قتلک دهشتنی پک اعلا کوسترمکده در. مؤخرأ « شاهرخ »، معتادی اولان سکون و ترفیه سیاستنه اتباعاً، « سید قوام الدین » چو چوقلرینی تکرار منفالردن کتیره رک « مازندران » ک اداره سنی اونلره تودیع ایتمش و « مازندران » خلقی بو مقدس عائله نک عودتی پک بویوک برسوینجه قارشیلامشدر [تفصیلات ایچون باقکز: روضة الصفاء، ج ۶، ص ۹۷؛ حبیب السیره ج ۳، جزؤ ۲، ص ۵۰-۶۱: دورن، ص ۵۲-۵۵؛ ظفر نامه شرف الدین].

[۱] اصفهان جوارنده « انکوان » قریه سنده کی اسماعیلیلرکه، « روضة الصفا » صاحبی بونلرک کندی زماننده عین یرده حالا موجود اولدقلرینی سویلیور [ج ۶، ص ۹۹]. بو کوچوک حادثه، بر طریقت دکله عادتاً « دینی بر طائفه Secte » حالنی آلمش اعتقادی زمره لرك هر تورلو اعتسافات و تعقیباته رغماً ناصل دوام ایتدیکنی پک اعلا ایضاح ایدر. پک محتملدرکه بو حوالیده کی اسماعیلیلر تیموردن اول سلچوقیلرک، موغوللرکده تعقیباتنه اوغرامش اولسونلر؛ و بوتون بونلره رغماً عصر لرجه موجودیتلرینی محافظه ایتسونلر .

[۲] یوقاریده « حسن جوری » درویشلری علیهنده کی حرکاتندن بحث ایتدیکنز « خواجه علی مؤید » اولدیکی زمان، بودرویشلرک سؤ معامله سنه اوغراماماسی ایچون کیزلی دفن اولونمشدی . حتی بوندن دولایی مدفن قلعی اولارق تعیین ایدیله مه مشدر [دولت شاه، ص ۲۸۸].

[۳] « شیخ کجج تبریزی » سلطان اویس و اوغلی زماننده تبریز شیخ الاسلامی اولوب معظم خانقاهی بویوک کوچوک هرکسک زیارتکاهی ایدی؛ تیمور و چو چوقلری زماننده ده بو شیخ الاسلامی عین عائله یه مخصوص قالدی . دولت شاهه نظرأ، شیخک ذوق وحدتی مترنم منظومه لری و دیوانی عراق و آذربایجانده پک معروف ایدی [دولت شاه، ص ۳۱]. تیموریلرک، آل جلایرک، صوکرآ « توقتامیش خان » ک مظهر التفاتی اولان « شیخ کمال خجندی » یه کلنجه، تبریزده « سلطان حسین بن اویس » (۷۷۶ - ۷۸۴ هـ) طرفندن یایدیریلان تسکیه سی اوزون مدت خواص و عوامه برملجأ اولمش .

مدعیلری [۱] ، « خواجه بهاء الدین نقشبند » کبی اورتی آسیانک سنیلککنده بویوک وقوتلی بر
تأثیر اجرا ایتمش مقتدره مقابل [۲] « شیخ اکبر » و « ابن الفارض » شرحلری یازان « کتاب
اسرار النقط » مؤلفی « امیر سید علی بن شهاب بن محمد الهمدانی » کبی باطنیه سر آمدانی [۳]

درت سنه قدر « سرای » شهرنده بولوندیغی ائناده خانک خاتونندن باشلایه رق برچوق رجال کندیسینه
انتساب ایتشدرد. موحدانه غزللری فوق العاده شهرت قازانان بوصوفینک « میرانشاه » ایله ملاطفه سی
مشهوردر. « دولت شاه » ۷۹۲ ده ، « مجمع الفصحا » مؤلفی بوندن محرف اولارق ۷۹۳ ده ، « طرائق »
محرفی ۸۰۳ ده ، « مجالس العشاق » صاحبی ایه ۸۰۸ ده وفات ایتدیکنی قید ایتکده در
[دولت شاه ، ص ۳۲۵ - ۳۲۹ ؛ نفحات ، ص ۵۶۹ - ۵۷۲ ؛ نفحات ترجمه سی ، ص ۶۷۹ ؛
آتشکده ، ص ۳۴۶ ؛ مجمع الفصحاء ، ج ۲ ، ص ۲۹ ؛ حبیب السیر ، ج ۲ ، جزؤ ۳ ، ص ۹۰ ؛ براون ،
ج ۳ ، ص ۳۲۰ - ۳۳۰ ؛ طرائق ، ج ۲ ، ص ۳۰۸ ؛ مجالس العشاق] . « محی الدین عربی »
تأثیری آلتنده وحدت وجوده دائرهم و مشهور بردیوان صوفیانه وجوده کتیرن تبریزی « محمد شیرین
مغربی » (۷۵۰ - ۸۰۹ هـ) حقنده باقکنز : [نفحات ، ص ۷۱۳ ؛ لامعی ترجمه سی ، ص ۶۸۰ ؛
حبیب السیر ، ج ۳ ، جزؤ ۳ ، ص ۹۱ ؛ مجمع الفصحاء ، ج ۲ ، ص ۳۰ ؛ ریاض العارفین ، ص ۱۳۴ ؛
طرائق ، ج ۲ ، ص ۹۹ ؛ آتشکده وهفت اقلیم ، « تبریز » فصلنده ؛ براون ، ج ۳ ، ص ۳۳۰ -
۳۴۴] .

[۱] بو خصوصده داها اطرافلی تفصیلات ایچون آشاغیده « صفویلرک تأسسی » حقنده ویره جکمز
ایضاحاته باقکنز .

[۲] « شاه نقشبند » ونقشبندیلکک تورکلر آراسنده طرز انتشاری وایفا ایتدیکی بویوک رول
حقنده « ایلك متصوفلر » . مراجعت : ص ۱۲۳ - ۱۳۳

[۳] « کتاب اسرار النقط » ، « شرح اسماء الله » ، « شرح فصوص الحکم » ، « شرح قصیده
خزیه فارضیه » ، « ذخیره الملوك » ، « رساله واردات » کبی مؤلفاتی اولان « امیر سید علی بن
شهاب الدین همدانی » ، نفحاتک ویردیکی معلوماته کوره ظاهر و باطن علملرینی جمع ایتمش بر صوفیدی ؛
ابتدا « شیخ شرف الدین محمود بن عبدالله المزدقانی » یه مرید اولدقن صوکر « شیخ تقی الدین علی
دوستی » یه انتساب و اونک وفاتی متعاقب تکراراسکی شیخنک دائره ارشادینه عودت ایدرک امرینه تبعاً
اوچ دفعه سیاحت ایتدی ؛ بو ائناده بیک درتیوز ولی ایله مصاحبت و درتیوز ولی بی عین مجلسده
مشاهده ایله دی . ۷۸۶ سنه سی ذی الحججه سنک آلتیسنده تولهرک جسدی وصیتی موجبجه « ختلان »
نقل اولوندی [حبیب السیر ، ج ۳ ، جزؤ ۳ ، ص ۸۷ ؛ - نفحات ترجمه سی ، ص ۵۰۴] . بونک
باشلیجه تلیندرندن « نورالدین جعفر بدخشی » نک « خلاصه المناقب » عنوانلی اثرنده « سید علی » نک
سلسله سی « امام زین العابدین » ه قدر جیقار یلقده وداها اون ایکی یاشنده سلوک یولنه کیره رک یتمش
اوچ یاشنده وفات ایتدیکی و حیاتنده فقها و ملوکدن برچوق فناقلر کوردیکی مقیددر [ریاض الجنة ،
دارالفنون کتبخانه سی یازمه لرندن ، نومرو ۷۰۷] . مع التأسف اثرلی حقنده هیچ بر خصوصی
تدقیق اجراسنه موفق اولامادیغمز بو صوفینک تمایلاتی ، حیات قلندرانه سی ، جنازه سنک نقانندن ده
آکلاشیلا حقی وجهله « ختلان » ده طرفدارلرینک کثرتی ، و بونلر میاننده مؤخر اباطنی پروپاگاندا جیلرینک

هو لطف الله نیشابوری « قیلندن امام لر وصفنده قصیده لر یازان «امامی المذهب» شاعر لر [۱] هب بوسگون وانتقال دورنده یتیشمش، حتی «حروفیه» مسلکینک واضع مشهوری «نعیمی» مخلصی «فضل الله استر آبادی» ینه بو صیرالزده عقائدینی نشر و تعمیمه چالیشدیغی برائنده یاقلانهرق اعدام اولونمشدر [۲]. اسکی باطنیه اعتقادلرینک عصر لر دن بری کونک صالح مش اولدیغی بر محیطده ویک بویوک بر احتمالله «شیخ خلیفه - حسن جوری» خلیفه لرینک تأثیری آلتنده تأسیس مسلک ایدن «فضل الله» ک شخصیتی و «حروفیه» مسلکینک اساس و ماهیتی «براون، هوآر، کی عالم لک مساعیسی سایه سنده اولدجه تنور ایتمشسه ده [۳]، بومساعی یالکنز «حروفیلک» کی دار بر ساحه یه وبالخاصه حروفیلکک - الیه کی متلر سایه سنده داها سهل التدقیق اولان - اعتقادیاتنه حصر ایدیلدیکندن [۴]، بومسلکک انکشاف تاریخیسی،

واختلاجلیلرک موجودیتی، «سید علی همدانی» نی بلکه ده «نقطویه» نک مؤسس و هر حالده باطنی المذهب عد ایتک ایچون اولدجه قوتلی دلیلدردر. «دولت شاه» بو صوفی بی «سلطان السادات والعرفا، علی ثانی» لقبیلله تکریم ایدیور [ص ۳۲۵].

[۱] «میرانشاه» ه قصیده لر یازوب مظهر التفات اولان «لطف الله نیشابوری» امام رضا قدمکاهنده مدفوندر. «دولت شاه» ۸۱۶ ده وفات ایتدیکنی یازدیغی حالده، «مجمع الفصحا» ده ۷۸۶ ده وفات ایتدیکی و «شاه نعمه الله کرمانی» مخلص لرندن اولوب «شیخ آذری» ایله ده ملاقات ایلدیکی مسطوردر [دولت شاه، ص ۳۱۷-۳۲۱؛ آتشکده، ص ۱۴۵؛ مجمع الفصحا، ج ۲، ص ۲۹].

[۲] «فضل الله حروفی استر آبادی» حقنده باشلیجه «ابن حجر العسقلانی» نک «انباء الغمر» عنوانی اثرینه [کوپریلی کتبخانه سی، نوسرو ۱۰۰۵-۱۰۰۹] و «هدایت» ک «ریاض العارفین» ینه [ص ۱۵۶] باقکنز.

[۳] «هوار» ک «کیپ» سلسله سنک دوقوزنجی جلدی اولارق ۱۹۰۹ ده نشر ایتدیکی حروفی متلری ایله اسلام آنسیقلوپه دیسنه یازدیغی «حروفیه» و «فضل حروفی» ماده لرینه، «براون» ک بالخاصه ایران تاریخ ادبیاتک اوچنجی جلدنده کی فصل مخصوصه [ص ۳۶۵-۳۷۵] باقکنز. بونلرده حروفیلک حقنده کی سائر غرب تدقیقاتی حقنده ده کتابیات معلوماتی وارددر [مثلا «براون» ک بعض بیلیوغرافی مقاله لرله «یاقوب» ک بکتاشلیق حقنده کی اثرلی و بونلردن اقتباس ایدن «غولد زیهر» ک «اسلامیت حقنده تقریرلر» ی کی. «کیپ» ک آناطولیده حروفیلکک انتشاری حقنده «تاریخ اشعار عثمانیه» سنده ویردیکی ایضاحات فوق العاده ناقص و باشدن باشه محتاج تصحیحدر. آشاغیده بو مسئله لره عائد ایضاحات و تنقیدات لازمه موجوددر. «حروفیلک» حقنده حاضر لادیغمز بویوک بر جلدده بوتون بوکی مسائل حقنده یالکنز عقائد دکل بالخاصه تاریخ نقطه نظرندن یک اطرافلی ایضاحات موجود اولدیغندن شیمدیلك بوراده داها فضله تفصیلاته لزوم کور میورز].

[۴] «فرشته اوغلی» نک و «نور الهدی لمن اهتدی» مؤلفنک ویردیکی ایضاحاته استناد

طرزانتشاری، بوانکشاف وانتشاری تسهیل وتسریع ایدن عامللرک ماهیتی واستهداف ایتدیکی غایه سیاسیة مع التأسف آکلاشیلامامشدی؛ یکدیگریله صیقی صیقی به علاقه دار جغرافی ساحه لرك عصر لرحه دوام ایدن حرکات دینیة سنی مربوطومتظم برساسله شککنده ایضاحه چالیشد۔ یغمز بو کوچوک تبغنامه ده، حرروفیلک جریانک تاریخی ماهیتی بوتون وسعت وشمولیه کوسترمک قابل اولاجق امیدندیز.

بویوک تیمور ایمپراطور لغنک وحدتی اولدقجه محافظه ایده بیان صوک حکمدار صایه بیله جگمز «شاهرخ» زماننده، اسکی باطنی جریانلر سیر طیبعیسنی تعقیب ایدرک هر کون براز داها قوتله نیرکن، شیخلر و عالملر قارشى چوق حرمتکار اولان بو عادل، عاقل وسکون پرور حکمدار [۱]، ایمپراطور لغنک «سنیلک» سیاست مذهبیة سنی - حتی «تیمور» دن داها قوتلی اولارق - دوام ایتدیردی. زماننده کی واعظلر، آچیق برلسانله، اونک احکام شرعیة به تطابق ایتمین پک نادر بعض حرکتلرینی تنقیددن چکینمه به جک قدر عدالتدن وحیت اسلامیه - سندن امین ایدیلر [۲]؛ اونک زماننده دین نامنه اوله رق «شراحنه» لرك منع اولوندیغنی

ایدن خواجه اسحق افندی، ابتدا «کاشف الاسرار» نده حرروفی عقیده لرندن بحث ایتمش ومؤخرأ غربده نشر وتدقیق ایدیلن فارسی، تورکجه متنلرله «جاودان کبیر» کبی آثار مهمه سایه سنده بوتدقیقات یرقاندھا تعمیق ایدیله بیلمشدر. «هوآر» حرروفی عقائدیله اسماعیللرک بعض اساساتی آراسنده برطاقم مشابهتلر بولیورکه پک طبیعیدر [St. Guyard, Fragments Ismaélis, P. 108].

[۱] «این عربشاه» شاهرخک جنکیز فانولرینی ابطال ایتدیکنی ذکر ایتدیکی کبی، بوتون هوزخلرده اونک غیرت اسلامیه سنی متفقاً اعتراف ایدرلر؛ حتی «دولت شاه»، اونک «کمال طاعت وعبادت وپاکى طینت» اعتباریه مرتبه ولایته ایره رک حتی برطاقم کراماتی اولدیغنی ده صفوتله آکلایر [دولت شاه، ص ۳۳۷]. «منجم باشی» تاریخنده ده زهد وتقواسی، عدل ورأفتی، علما ومشاخه فرط رعایتی حقنده ایضاحات واردلر؛ حتی، بردفعه خسته لندیغنی اثناده «شاه بهاءالدین نقشبند»ک دعاسیله اعاده عافیت ایتدیکنی واوغلی «اولوغ بک» ه ماوراءالنهرک سنی علماسنه رعایت ایچون تنبیه اتده بولوندیغنی بیلیورز [ج ۳، ص ۵۷ - ۵۹؛ کذلک «براون»ک ایران ادبیاتی تاریخی، ج ۳، ص ۳۸۳]. بودوره عائد بوتون شرق وغرب منبعلری بو خصوصده متجددر. [مثلا خلف نامه، روضة الصفا، حبيب السیر، «مالقولم»ک و«فروغی»ک ایران تاریخلری، تاریخ منتظم ناصری، الخ ۱۰۰]. شاهرخک مصر سلطانلریله مناسبات دوستانه سی، حتی اونلره - طلبلری اوزرینه - اهل سنت مذهبنه متعلق بعض کتابلر اهدا ایتدیکی وکعبه مکرمه یه پوشیده کوندردیکی ده معلومدر [حبيب السیر، ج ۳، جزؤ ۳، ص ۱۳۴ و ۱۳۶].

[۲] صوفی «شیخ شاه فرهی» مریدلرندن وهرات علماسندن «مولانا شمس الدین محمد»، زنا ایله اتهام اولونان برمسلمانی هرناصله خلاف شرع اولارق منارودن آتدیغندن دولای «قواعد

بیلدیگمزکی [۱]، سربست و لاابالی برلسان ایله صوفیانه شعر لر یازان بعض شاعر لر حقنده بعض متعصب «حنفی» عالمی طرفدن شکایت واقع اولدیغنی ده ینه او دور مورخلری قیدایدیور لر [۲]. مع مافیله «شاهرخ» ک بوتون بو تعصب وغیرتنه زغماً، ایراند «شیعه امامیه» عقائدی اسکی قوتلی موقعنی تماماً محافظه ایتدکن باشقا یاواش یاواش ساحه سنی ده توسیع ایدیور، مثلاً «کیومرث» ک تشبیه «رستم دار» لرك ساحه سنده رسمی مذهب حالی آلیوردی [۳]. معنوی شهرتلیله بوتون بودوری دولدوران «سید قاسم الانوار»، «سید نعمه لله کرمانی»، «سید علی همدانی» خلیفه سی اولوب مؤخر آشاهرخه قارشنی خروج ایدن «خواجہ اسحق

اسلامیه ره رعایتکار بر حکمدار اولارق بیلین شاهرخدن بویله برخطا صادر اولمهنی «خوش کورمیه رك متأثر اولمش واثناى وعظده آغلامشدى [رشحات ترجمه سی ص ۳۱۶؛ كذلك نفحات ترجمه سی، ص ۵۱۲؛ «شاه فرهی» حقنده نفحات ترجمه سنه باقکنز، ص ۵۰۹ - ۵۱۰]. شاهرخک داهال حال حیاتنده حیت اسلامیه ایله معروف اولدیغنی بووقمه دخی تأیید ایتکده در. كذلك «صابونخانه» لر احدائی حقنده کی امرینی «شیخ شمس الدین محمد بن علی» نک شریعت نامنه اعتراضی اوزرینه کری آلمشدی [«مطلع السعدین» دن تقلاً حبیب السیر، ج ۳، جزؤ ۳، ص ۱۴۷].

[۱] «حبیب السیر» مؤلفی، شاهرخک اواسط سلطنتنده «مولانا عبدالجلیل قانی» ایله برلکده احتساب وظیفه سنی ایفا ایدن «مرتضی صحاف» دن بحث ایدرکن، امر پادشاهی ایله بوتون شرابخانه لرك سداولوندیغنی، ویالکیز رجال دواتک دکل حتی شاهزاده لرك خصوصی دائره لرنده کی شرابلرك بیله یرلره دوکولدیکنی تفصیلاتیله آکلاتیر [ج ۳، جزؤ ۳، ص ۱۴۹].

[۲] «مثنوی» یه شرح یازان «مولانا کمال الدین حسین خوارزمی»، «ای درهقه عالم پنهان توو پیداتوو» هم درد دل عاشق هم اصل مداوا توو» مطلعلی غزالی سویله دیکی صیراده، بعض حنفی فقهای اونی تکفیر ایدرک شاهرخ نزدنده شکایتده بولونمشلر ویچاره یی خوارزمی دن هراته کتیرتمشلر سه ده، مدافعات و مناظراتی نتیجه سنده تکفیره امکان بولاماشلردی [«مجالس النفایس» دن تقلاً حبیب السیر، ج ۳، جزؤ ۳، ص ۱۴۴. اوندن تقلاً طرائق الحقائق، ج ۳، ص ۲۹؛ «کمال الدین»، بوکا نظراً، «شیخ ابوالوفای خوارزمی» مریدلر ننددر]. حکمدارک اهل سنت عقائدینه متعصبانه مربوطیتندن استفاده مقصدیله مراجعت ایدیلن بو تکفیر موداسندن «ابن القارض» ک قصیده خمیه سنه و «فصوص الحکم» شرحلر یازان «خواجہ صابن الدین علی ترکه» اصفهانی ده قور تولاماشدی [بو متصوف حقنده باقکنز: دولت شاه، ص ۳۸۴. طرائق الحقائق، ج ۳، ص ۳۰].

[۳] «رستم دار» لردن «کیومرث» (وفاتی ۸۵۷) ک کندی ساحه حکومتنده «امامیه» مذهبنی تعمیم ایتدیکنی «خواندمیر» شوصورتله آکلاتیور: «کویندکه رستم داریان تا آن غایت سنی مذهب بودند؛ و کیومرث در مجلس شیراز نذر کرده بود که اگر کرت دیگر در ولایت موروث حاکم گردد، بذهب علیه امامیه در آید. بنابراین درین وقت که آن مملکت را مسخر ساخت، شعار شیعه علویه را ظاهر کردانید؛ و سایر رستم داریان بموجب کلمه الناس علی دین ملوکهم آن مذهب را قبول نمودند» [ج ۲، جزؤ ۲، ص ۴۸. دورن، ص ۳۶].

ختلانی « کبی معروف صوفیلرله مریدلرینک نفوذلری سایه‌سندده « شیعی - باطنی » حرکتی ایران، عراق و آذربایجانده پک قوی صورتده یرله شمشدرکه، مؤخرأ، یالکیز تاریخ دینی دکل تاریخ سیاسی اعتباریلهدده پک مهم نتیجه لر تولیدایدن بو حرکتی آکلامق ایچون ابتدا بو بویوک شخصیتلر حقنده برار تفصیلاته کیریشمک مجبورتی وارددر .

مریدلری آراسنده « قلندریه - حیدریه » شعبه لرینه منسوب برچوق باطنیلرک بولونمیهسی اعتباریله برطاقم مؤاخذه لره اوغرایان و « مولانا، مغربی » وادیلرندده صوفیانه منظومه لری عصرلرجه ذوق و پرستشلا او قونان « سید قاسم الانوار » - ویا مریدلرینک ترجیح ایتدیکی عنوانله « شاه قاسم الانوار » - اصلاً آذربایجانلی - دولت شاهه کوره « سرخاب تبریز » دن - اولوب (تولدی ۷۵۷) بالخاصه « صدرالدین اردبیلی » نزدنده وداها سائر بعض صوفیلر خدمتنده تکمیل سلو کدن سو کرا « هرات » ه کلدی ؛ وخراسان حوالیسندده پک بویوک بر نفوذ قازانه رق اطرافنه بیکلرجه مریدطوپلادی [۱] . سید قاسمک اطرافنه بو قدر چوق مرید طوپلامه سی و شاهرخله چوق قلیرینه قارشی چوق مستغنی داورانمیهسی ، - « اسحق ختلانی » مسئله سندن بری - بو کبی صوفی جماعتلرینه نظر شهبه ایله باقان حکومت مرکزیه نیک دائمی تجسس و شهبه سنی جلب ایدیوردی . ایشته بو صیرالرده « فضل الله حروفی » مریدلرندن « احمد اور » طرفندن هرات جامعنده « میرزا شاهرخ » ه قارشی بر سوء قصد تشبثنده بولونولماسی (هجری ۸۳۰ ، ربیع الاولک یکریمی اوچنجی جمعه کونی) اوزرینه یاپیلان تحقیقاتده ، « احمد اور » ک آراسیرا « سید قاسم الانوار » تکیه سنی زیارت ایتدیکی آکلاشیلدی [۲] ؛ و « سید قاسم الانوار » بونک اوزرینه هراتدن

[۱] ذوق وحدتی ترنم ایدن فارسی غزللرندن و بعض رساله لرندن باشقا ، پک محدود تورکجه بعض شعرلرده یازمش اولان « قاسم الانوار » ، دو قوزنجی عصرک ایلك نصفنده خراسان و آذربایجانده بویوک بر تاثیر اجرا ایدهن بر صوفیلر . حیاتی ، اثرلری و تاثیراتی حقنده حاضر لامش اولدیغمن بر مونوغرافی بی پک یاقینده نشر ایده جکمن جهته ، بوراده اوکا دائر تفصیلاته کیریشمک شویله دورسون حتی اطرافلیجه کتابیات معلوماتنه بیله لزوم کور میورز [شیمدیلك نفعات ترجمه سنه ، حبیب السیره ، مجالس العشاقه ، مجالس النفاثه ، دولت شاهه ، طرائقه ، ریاض الجنه یه ، ریاض العارفینه ، مجمع الفصاحیه ، آتشکده یه ، الخ ... باقکیز . « براون » ک بوکا عائد ویردیکی ایضاحات دوغرو اولقله برابر ، تاثیراتک درجه سنی و ماهیتنی کوسترمک نقطه سندن شهبه سز نا کافیلر : ایران ادبیاتی تاریخی ، ج ۳ ، ۴۷۳-۴۸۷] .

[۲] خراسان تاریخ دینیسی نقطه سندن بو واقعه نیک اهمیت شهبه سز پک بویوکدر . « روضه الصفا » مؤلفی بو « حروفی » سوء قصدی حقنده اپی اطرافلی معلومات ویریور : « شاهرخ میرزا » مبتدی وجهله سواری اولارق جمعه نمازینه کلیرکن « فضل الله استر آبادی » مریدلرندن « کینک : تمد » کینمش

چیقهرق «سمرقند» «اولوغ بک» ک نزدیکه کیتمهک مجبور اولدی. مؤخرأ «جام» ما حقا سندن «خرجرد» ده برباغده یرلهشن بوبویوک صوفی، باشلیجه تاریخی منبعلره کوره ۸۳۷ ده اوراده وفات ایتمش و خراسان سادات سندن «امیر سید ناصر حسینی» ایله «امیر کبیر علی شیر نوائی» طرفندن تر به و عمارت یاپیلمشدر [۱]. دو قوزنجی عصرده ماوراءالنهر، خراسان، آذربایجان، عراق ساحه لرنده بویوک بر نفوذ معنوی اجرا ایتمش اولان بوضوفینک، بر طرفدن - مؤخرأ «صفویه» سلاله سندن عدا اولونه حق درجه ده - «اردبیل» صوفیلر ایله، دیگر طرفدن ایسه حروفیلرله علاقه دار اولماسی و مریدلری میاننده برچوق باطنیلر بولوندیغی روایتی، هر حالده ساده حه بر تصادفه اسناد اولوناماز [۲].

- یعنی درویش قیاقتنده - «احمدلور» اسمنده بری انده بر عریضه اولدیغی خالد حکمدارک اوکنه چیقدی. «شاهرخ»، معیتندن برینه مستدعینک آرزوسنک تحقیقی امر ایتدی؛ بو ائنده فرصت بولان «احمدلور» خنجرله حکمداره صالیدردی؛ فقط هر نه دنسه بوضربه اونو براز یارالامقله برابر مهلك اولمادی. شاهرخک آدملری همان قاتلی یا قالدیلر و «علی سلطان قوشین» حکمدارک رخصتیه اونو همان قتل ایدیویردی. لکن، بویلیک شاشقیناق کچدکن صوکره، قاتلی لایقیله استجواب ایتمه دکلرندن دولایی پشیمان اولدیلز. «بایسونغور» میرزا ایله امرانک اجرا ایتدکلی تحقیقات نتیجه سنده اونکل علاقه دار اولانلردن «مولانا معروف خطاط» حبس و «فضل حروفی» نک همشیره زاده سی «خواجه عندالین» ایله «احمدلور» ک سائر برچوق طرفدارلری قتل و اجراق اولوندی که، بونلرک عمومیتله «حروفیلر» اولدیغی یک صریحدر [روضه الصفا، ج ۶، ص ۳۲۴-۳۲۵؛ اوندن نقلاً حبیب السیر، ج ۳، جزؤ ۳، ص ۱۲۷-۱۲۸؛ طرائق، ج ۳، ص ۲۱؛ براون، ایران ادبیاتی تاریخی، ج ۳، ص ۳۶۶]. ینه عین منبعلرک ویردیگی معلوماته کوره، «احمدلور» ک آرا صیرا «قاسم الانوار» درکاهنه کیتدیگی - «مجالس العشاق» و «طرائق» ک کوره اونک مریدلرندن اولوب حتی درکاهنده حجره سی بولوندیغی - روایتی آغیزلرده دولاشدیغندن، «میرزا بایسونغور» مشارالیهی خراسانی ترک ایله ماوراءالنهره عزیمته مجبور ایتمش وسید «سمرقند» ک کیده رک «اولوغ بک» ک مظهر احترام و اکرامی اولمشدر [روضه الصفا و حبیب السیر، عین جلد و صحیفه لرده؛ نفحات ترجمه سی، ص ۶۶۵؛ دولتشاه، ص ۳۴۶ ده سیدک ماوراءالنهره اسباب سیاحتنی باشقا تورلو آکلاتیرسه ده، دوغرو دکلدر].

[۱] دولتشاه، ص ۳۴۹ ده ۸۳۵ ده وفاتی سویلر - «حبیب السیر» ده [ج ۳، جزؤ ۳، ص ۱۴۵] و اوندن نقلاً «ریاض الجنة» و «مجمع الفصحا» ده [ج ۲، ص ۲۸]، «طرائق» ده [ج ۲، ص ۱۴۴] ده تاریخ وفاتی ۸۳۷ اولارق مسطوردر؛ «مجالس العشاق» ایله «مجالس النفائس» ده بونی تأیید ایدیورلر که، شو حالده دولتشاهک قیدایتدیگی تاریخ یا کیشدر.

[۲] «قاسم الانوار» ک حروفیلر و صفویلرله علاقه سی «براون» کده نظر دقتنی جلب ایتمشدر. فی الحقیقه بو صوفی حقیقه یک احترامکار داورانان «جامی» بیله اونک مریدلرینک بر طاقم باطنیلر اولدیغنی اعتراف مجبوریتنده قالمشدر [نفحات ترجمه سی، ص ۶۶۶]. بو خصوصده داها فضله ایضاحات و تنقیدات مذکور مونوغرافیمزده در.

تأثيراتك وسعت ودوامى اعتباريله صوفى « سيد نورالدين شاه نعمة الله كوهستانى » بالخاصه نظر دقتمزى جلبه شاياندر: سلسله سيادتى مرتب برسلسله ايله « امام محمد باقر » منتهى اولان بو صوفى (۷۳۰) ويا (۷۳۱) ده « كوهستان » ده دوغارقا كمال تحصيلدن سو كرا رجال الله ايله ملاقات ايجون ديار ديار دولاشمش وحقى مصرده « قايقوسز بابا » نك مدفون اولديغى مغاره ده بيله او چ سنه اربعينلر چيقار مشدر [۱]. مكه و مدينه ده اپى مدت بولونهرق برچوق مشايخه كوروشمشسه ده ، « شيخ عبدالله يافعى » نزدنده يدى سنه رياضتلى چكرك تكميل سلوكه موفق اولمشدر [۲]. مكه ده شيخندن وطنه عودت ايجون رخصت آلاق مصر طريقيه دونديكى صيراده ، مصرده « سيد حسين اخلاطى » ايله كوروشمش ، « تبريز » ده اوصيرالرده هنوزيك كوچوك اولان - « سيد قاسم الانوار » خير دعاده بولونهرق « صدرالدين اردبيلي » ايله ده ملاقات ايتمش ، « كوه صاف » ده اربعينلر چيقاره رق ماورالنهر وخراسانك برچوق يرلرنده دولاشدن سو كرا ، نهايت « كرمان » ملحقاتندن « ماهان » ده يرلشمشدر [۳]. تيمور وچو قورلرينك مظهر التفاتى اولان [۴] ، « شيرازده » ده « سيد شريف » طرفندن

[۱] « سيد نعمة الله » حقنده « حبيب السير ، دولتشاه ، رياض العارفين ، مجمع الفصحا ، خزينة الاصفيا ، رياض الجنة » كى منبعلرده و « براون » ك تاريخ ادبياتنده مختصر معلومات موجود ايسه ده ، بز يوقاريكى معلوماتى اك زياده « طرائق الحقائق » ده بو صوفى يه تخصيص ايديلن قيمتلى صحيفه لردن اقتباس ايتدك . « قايقوسز بابا » مغاره سننده كى اربعينلرى واوراده « بابا حاجى على » و « بابا حاجى لطف الله » آدى بكتاشى باباليله مناسبى حقنده باقكز : [طرائق ، ج ۳ ، ص ۳ . « قايقوسز بابا » حقنده « ايلك متصوفلر » ه مراجعت : ص ۳۷۶ ؛ بو خصوصده داهافضله معلومات « بكتاشلىق تاريخى » حقنده كى بويوك اثر مزده در] .

[۲] مختلف مؤلفاتى اولان بو صوفى حقنده نفعات ترجمه سنه باقكز : ص ۶۵۷-۶۵۸

[۳] طرائق الحقائق ، ج ۳ ، ص ۳-۵

[۴] « مجمع الفصحا » ده واوندن نقلاً « طرائق » ده مندرج برروايته كوره ، سيد نعمة الله كى مریدلرى يوز بيكى كنججه ، « سيل كلال بخارى » كى بعضيلرى « تيمور » ك نظر دقتنى جلب ايتديلر ؛ وسيدك خروجى احتمالى ايلرى سورديلر . تيمورك كنديسندن واقع اولان استفسارينه قارشى ، « امير كلال » ك حلواسنى يدكدن - يعنى اونك اولومى خبرينى آلدقن - سو كرا ترك ديار ايدجه كنى سويله ين « شاه نعمة الله » ك كرامتى ظاهر اولدى ؛ يعنى ، حقيقه پاك آرز زمان ايجنده « امير كلال » ك وقاتى خبرينى آلدقن سو كرا « مرو » ه كيتدى ؛ و نهايت « ماهان » ده يرله شنجيه قدر اپى زمان مختلف ساحه لرده دولاشدى . [تفصيلات ايجون : طرائق ، عين جلد و صحيفه] . « سيد نعمة الله » ايله « شاهرخ » آراسنده كچن بر حادته كرامتى « دولتشاه » آكلاتير [ص ۳۳۵] ؛ « طرائق » محررى ، بو حادته نك « شاهرخ » ايله « سيد نعمة الله » آراسنده دكل بالذات « تيمور » حضورنده جريان ايتديكى حقنده بر روايت موجود اولديغنى ذكر ايله ،

پك بويوك تعظيماوت و تکریماته لایق کوردولان [۱]، « دکن » حکمداری « سلطان احمد بهمنی » نك باشنه عالم معناده « اون ایکی ترکی یشیل تاج » کچیرمک کبی بويوك برکرامت اظهار ایله اونك بر چوق هدایاسنه نائل اولان [۲] « شاه نعمه الله » - طبقی « قاسم الانوار » کبی - « مولانا » و « مغربی » طرزنده بر چوق صوفیانه شعر لر و پك چوق رساله لر یازمش و ۸۳۴ رجبك یکر می ایکنجی پنجشنبه کونی وفات ایله مشدر [۳]. هجری دو قوزنجی عصر دن باشلا یه رق ایران ، هند ، آذربایجان ساحه لر نده قوتله انتشار و - هله صفوی لر دن سو کرا - شیعی مملکت لر نده الك ذی نفوذ و شایع بر طریقت حالنده اجرای حکم ایدن « نعمه اللهیه » سلسله سی ، دو قوزنجی عصر ده شیعی عقایدینک تعمینی حاضر لامق صورتیله صفوی سلطنتک باشلیجه عوامل تأسسندن بری اولمشدر [۴]. « قایغرسز » درکاهنده بکتاشیلر له لایقیله تماس ایدن « سید نعمه الله » ، « اثنا عشریه » تمایلاتنه صریح بر تمثال اولارق « اون ایکی ترکی یشیل تاج » ی قبول ایتمه سی [۵]، سو کرا « قطب الدین حیدر » حقنده مدحیه لر یازاجق قدر تقدیر کار بولونماسی ، هر تورلو مسلک و اعتقادده انسانلری کندی دائرة تربیتنه قبول ایتمه سی ، خصوص د. ویشاندن بری مریدلری قونزول ایتمک تکلیفنده بولوندیعی صیراده « درویشلرینک

« هاشمی » نك - سید نعمه اللهک مناقبنی خاکی - « مظهر الآثار » عنوانلی مثنویسننده ده بو منقبه نك بو صورتله مذکور اولدیغنی بالخاصه سویلر [ج ۳ ، ص ۴] . « کوهر شاد آغا » ، کرمان خاکه نك « شاه نعمه الله » - قارشی شاهرخی حرمتسز لکه تشویق ایتمه سی اوزرینه حکمداری ایقاظ و بویله بر حرکتدن منع ایتمشدی [تفصیلات ایچون : عین اثر ، ص ۷] .

[۱] طرائق ، ج ۳ ، ص ۵ ؛ مجمع الفصحا ، ج ۲ ، ص ۴۳

[۲] « تاریخ فرشته » و سائر منابعدن نقلاً عین اثر و جلد ، ص ۶-۸

[۳] دولت شاهه و « ریاض الجنة » یه کوره وفاتی ۸۲۷ ده در . « مجمع الفصحا » صاحبی ایسه ۱۰۵ یاشنده وفات ایتدیکنی سویلیور . « حیب السیر » - کوره وفاتی ۸۳۴ ده لکن رجبك یکر می بشنده در [ج ۳ ، جزؤ ۳ ، ص ۱۴۳] .

[۴] « طرائق » نعمه اللهیلرک سلسله سلوکنی مفصل صورتده ذکر ایتمکده در : ج ۲ ، ص ۱۴۹-۱۴۵ . « شاه نعمه الله » ک کندی زماننده نه قدر چوق مریدلر طویلادیغنی ، بونلر میاننده کی باشلیجه شخصیتلری ، ایرانده بو طریقتک عصر لجه ناصل دوام ایتدیکنی ، و « ماهان » ده کی تربه و تکیه نك شوک صوک زمانلره قدر محافظه ایتمدیکی اهمیتی آ کلامق ایچون « طرائق » ک بو خصوصده پك زنکین معلوماتی محتوی اوچنجی جلدینه بائکیز . بوتون او تفصیلاتدن ، « نعمه اللهیلک » ده کی « شیعه اثنا عشریه » تمایلی پك بارز بر صورتده آ کلاشیلیرکه ، بو ، صفوی لر دن سو کرا حاصل اولمش اولما یوب ، داها اوندن اول نعمه اللهیلر ده صراحة موجوددی .

[۵] طرائق ، عین جلد

داروغه‌یه یعنی انضباط مأمورینه احتیاجی اولمادیغنی « سویله‌مه‌سی » طریقتی ایچون معین بر کسوه قبولنه احتیاج کورمه‌مه‌سی ، خلاصه بوتون بونلر « نعمة للهیلک » ده‌کی « باطنی - شیعی » تمایلرخی اولدقجه صرح صورتده کورمکددر [۱]. صفوی مورخ لرینک ، « شاه اسماعیل » ک تسلطنی واقعہ سنی شعر لرندہ داها بر عصر اول بیلدیردیکنی سویله‌ده‌کری « شاد نعمة الله » ده شیعی تمایلاتی « قاسم الانوار » دن چوق داها بارز اولدیغی جهتله ، سنیلک غیرتی کوددن « جامی » نفخاتده اوندن بالالانزام بحث ایتما مشدر ؛ یوقسه اوصیرالرده « نعمة للهیلک » هر طرفه یاییلمشدی [۲]. صفوی ساطنتنک عادتاً مبشر لری حکمنده اولان دو قوزنجی عصرک « شیعی المذهب » رجال صوفیه‌سی میاننده « خواجه اسحق ختلانی » ایله مریدی « سید محمد نور بخش » ک و بونلر استناد ایددن « نور بخشیه » جریانک ده پک مهم بر موقعی وارددر . « سید علی همدانی » نک باشلیجه مرید لرندن - داها قوتلی بر احوال ایله خلیفه‌سی - اولان « خواجه اسحق ختلانی » ، « مجالس المؤمنین » مؤلفنک ویردیکی معلوماته نظراً ، شیعی مذهبنک انتشاری ایچون چالیشدیغندن « تیموریلر » و بالخاصه « سنیلک » جریانی شدتله ترویج ایدن « شاهرخ » و قارشى طبیعی بر حس خصومت بسلیوردی [۳]. اساساً عین تمایلات ایله متحسس اولان بوتون « همدانیه » سلسله‌سی اونک اطرافنده غایت قوتلی بر کتله حالنده طویلانمشدی . بو آراق سلسله‌سی « امام موسی کاظم » دقدر چیقان « سید محمد » آدی کوچوک بر چو جوق هر ناصلسه « خواجه اسحق » و انتساب ایتدی [۴]. « خواجه اسحق » ، سیادتنده هیبج کیمسه‌نک شبهه‌سی اولمایان

[۱] « سید نعمة الله » درویش لرینه اون ایکی ترکی یشیل تاج کیدیریدی ؛ بر دفعه ، دائره ارادتنه قبول ایدوب حتی کندیسنه تاج ویردیکی فنا بر آدمی ناصل اولوبده قبول ایتدیکنی استفسار ایتدیلر ؛ « اللهم قولغه قبول ایتدیکی بر فردی ناصل اولورده مریدلک قبول ایتهم » جوانی ویردی [طرائق ، ج ۳ ، ص ۹] . بو طرز تلقی ، « شاه نعمة الله » صوفیلرینک ده « قاسم الانوار » مرید لرندن پک فرقلی بر زمره تشکیل ایتهدیکنی پک اعلا کورسته ریور .

[۲] « جامی » یالکز بوندن دکل « سید محمد نور بخش » ایله « صفی الدین اردبیلی » دن دخی بحث ایتهمشدرکه ، « هدایت » بو اثر تعصبی پک حقلی اولارق شدید بر لسان تنقید ایله قید ایدیور . [مجمع القصص ، ج ۲ ، ص ۴۲] . حالبوکه « نفحات » یازیلدیغی ائنده ، بو اوچ صوفینک ، ایرانک هر طرفنده بیکارجه مریدلری واردی .

[۳] « مجالس المؤمنین » مؤلفنک ویردیکی معلوماته کوره ، « خواجه اسحق ختلانی » اساساً سید وشینی المذهب ایدی ؛ بناءً علیه سنی حکمدارلرک وبالخاصه شاهرخک حکومتته قارشى خصمانه حسیات بسلیوردی [طرائق ، ج ۱ ، ص ۲۴۳]

[۴] « سید محمد نور بخش » کندی سلسله سلوکنی محتوی بر منظومه سننده « اسحق ختلانی »

بوکنج چو جو قدن استفاده ایتک ایسته دی: کویا کوردیکی بر و یا اوزرینه اوکا « نوربخش » لقبی ویردی و کندیسنه عرض بیعتله برابر اطر افنده کی بوتون « همدانیه » نسو بیعتی ده اوکا بیعت تشویق ایله دی. یالکیز، باشلیجه خلیفه سی « سید عبدالله » ایله اونک بعض پیرولری بونی قبول ایتمه دکلرندن اولره « ذهیة اغتشافیه » نامی ویرلدی و « همدانیه » سلسله سنده ایشته بو صورتله کوچوک بر افتراق واقع اولدی [۱]؛ لکن اکثریت مطلقه، طبیعی، « خواجه اسحق ختلانی » له برابر دی. « خواجه اسحق »، « سید محمد نوربخش » ک مهدی و امام اولدیغنی ایلری سورده رک اونک نامنه اولمق اوزره « شاهرخ » قارشی دینی رقیام حاضر لامق و بویله جه عباسی دولتک تشکلنده « ابو مسلم خراسانی » نك اوینادیغنی رولی تقلید ایتک املنده ییدی. بو مقصدله، هنوز اون یاشنده بولونان « سید محمد » ی یانه آلاق (۷۲۶ هـ) ده « ختلان » قلعه لرندن برینه چکیلدی و خلقی آچیقندن آچیفه بویکی « مهدی » به التحاقه دعوت ایله دی [۲]. بو حرکت نه شکله اولدی و نه درجه به قدر بر موفقیت تأمین ایتدی؟ المزده کی محدود وثیقه لر بو خصوصه فضله برشی سویله میور. یالکیز، بو خروج حرکتک شاهرخ امراسی طرفندن باصدیر یله رق « اسحق ختلانی » ایله « سید محمد » ک « هرات » کورتورولدیکنی، واوراده « خواجه اسحق » له قاردنشک و برطاقم طرفدارلرینک اعدام ایدیلرک هنوز یک کوچوک یاشده اولان « سید محمد » ک حبسیله اکتفا اولوندیغنی بیلپورز [۳]. بعد الاطلاق اوزون مدت حکومت

مریدی اولدیغنی سویلیه رک اونک حقنده « شیخ شهید و قطب آفاق » لقبلرینی قوللانیر. « نوربخشیه » سلسله سنک سندی - « شمس الدین محمد اللاحی النوربخشی » نك « کلشن راز شرحی » ایله « محمد بن حاجی سمرقندی » نك اثرندن و اونلردن نقلاً « مجالس المؤمنین »، « طرائق » [ج ۲، ص ۱۴۳] و « ریاض الجنة » کبی منابعدن استدلال ایدلدیکنه نظراً - شو صورتله « کبرویة ذهبیه » به کسب اتصال ایدر: سید محمد نوربخش - اسحق ختلانی - سید علی همدانی - محمود مزدقانی - علاءالدوله سمعانی - نورالدین عبدالرحمن اسفرائینی - احمد ذاکر جورقانی - علی لالا - نجم الدین کبری . « طرائق » ده بوسلسله صوک زمانلره کلنجه به قدر منتظماً مندرجدر [ج ۲، ص ۱۴۳-۱۴۴].

[۱] « سید عبدالله مشهدی » خواجه اسحقک بو چو جوغه بیعتنی دوینجه اوندن آریلیدی . « خواجه اسحق » او صیراده « ختلان » قلعه لرینک برنده بولونیوردی . عبداللهک بوارتدادینی همان کشف ایدرک « عبدالله » و درویشلرینک مرتد اولدیغنی و اوکا بیعتک صحیح اولامایه جغنی سویله دی . بو ایضاحاتی ویره ن « طرائق » مؤلفی، خراسانده سید عبدالله مریدلرینه « صوفیه » نامی ویرلدیکنی سویلیور [ج ۱، ص ۲۴۳؛ ج ۲، ص ۱۴۳].

[۲] « خواجه اسحق » ک بو قیامده کی مقصدی غایت صریحدر .

[۳] طرائق، ج ۱، ص ۲۴۳؛ « ریاض الجنة » مؤلفی « سید محمد نوربخش » دن بحث

ایدرکن بو قیام حقنده مع التأسف بو قدر بیله ایضاحات ویره میور .

مرکزیه نك انظار تجسسی او گنده مشكل و سرسریانه بر حیات کچیردن «سید محمد»، «شاهرخ» ک وفاندن صوگرا «ری» حوالیسندن «شهریار» ه کله رك اورادده «سولغان» قریه سنده برلشدی؛ و اولنجه یه قدر (۱۸۸۹ هـ) اوراده ظاهرأ شعشعه سز فقط قوتلی بر شیعی پروپاگاندا سیله اشتغال ایتدی [۱]. «سید محمد نور بخش» ک باشلیجه خلیفه سی، «صدر شیرازی، جلال دوانی» کی علامه لرك مظهر احترامی و «شاه اسماعیل صفوی» نك نائل اعتماد و التفاتی اولان «شمس الدین محمد بن یحیی بن علی الجیلانی اللاهی» درکه، «کلشن رار» ه یازدیغی شرح پك زیاده معروفدره. شیخنك وفاندن صوگرا «شیراز» ه کله رك اوراده «خانقاه نوریه» عنوانیله معروف تکیه بی تأسیس ایتیش و «صفویه» سلطنتی حاضر لایان فکر لرك انکشافی ایچون او حوالیده بویوک بر فعالیت کوستر مشدر [۲]. «سید محمد» ک اوغلی «سید شاه قاسم فیض بخش» ایرانده «نور بخشیه» طریقنك تعمیمی خصوصنده اپی غیرت صرف ایتدیکی کی [۳]، بو شیعی طریقتی ینه دو قوزنجی عصر دن باشلا یه رق «هندستان» ه ده داخل اولمش، و حتی اوراده باطنی ماهیتنی در حال و پك صریح بر صورتده کوستر مشدر [۴]. هر حالده «ایران»، «خراسان»، «آذربایجان» ساحه لر نده «نور بخشیه» و «نعمه اللهیه» طریقتلی - «جامی» نك بونلری سنیلک غیرتیه معروف صوفیه

[۱] طرائق و ریاض الجنة، عین و جلد صحیفه لر. «سید محمد نور بخش» ک هر طرفه پروپاگاندا جیلر کوندردیکی ائاده، ۸۷۱ تاریخنده هندستانده «مولانا عماد الدین» ی کوندردیکی «تاریخ فرشته» دن بیلیورز [ج ۲، مقاله پنجم].

[۲] «اسیری» مخلصیه بر طاقم شعر لر یازمش اولان بوصوفی، شاه اسماعیل بویوک حرمتنه مظهردی. [تفصیلات ایچون مجالس المؤمنین، طرائق، ریاض الجنة کی منابعه بافکنز]. شاه اسماعیل «شیراز» ی ضبط ایتدیکی صیراده شیخله کوروشمش ونه دن دائمآ سیاهپوش اولدیغی صورنجه «شاه شهیدانک ماتمی سببیه یوکسوهی اختیار ایتدیکی» جوانی آلمشدی. شاعر «بنائی» نك بونک وصفنده پك معروف بر قصیده سی وارددر [طرائق، ج ۳ ص ۵۶].

[۲] «حسین باقرا» نك دعوتی اوزرینه بر آرائق خراسانه کیده رك «عبدالرحمن جامی» ایله مناقشه ده بولونان بوصوفی حقنده «مجالس المؤمنین» ده مفصل معلومات وارددر. «طرائق» مؤلفی اوندن کلن نور بخشیه سلسله سنی آریجه قید ایدیور [ج ۲، ص ۱۴۴؛ ج ۳، ص ۵۴؛ حبیب السیر، ج ۳، جزؤ ۴، ص ۱۱۵. - آشاغیده ۴۸۴ نجی صحیفه یه بافکنز].

[۴] «تاریخ فرشته» و «تاریخ رشیدی» ده، (۱۸۹۴) ده عراق دن کشمیره کله رك او حوالیده پك چوق طرفدار قازانان - و «قاسم فیض بخش» مریدلر دن اولدیغی ادعا ایدن - «میر شمس عراقی» نك مفرط شیعی اعتقاداتنی اورالرده ناصل نشر ایتدیکی حقنده مهم تفصیلات وارددر. موضوع اصلیمزه تماس ایتمین بر ساحه یه عائدیتی جهتیه بو خصوصده فضله ایضاحاته لزوم کور میورز [طرائق، ج ۱، ص ۲۴۳ - ۲۴۴].

سلسله لرى ميانىدا خال ايتمه سىنه رغماً - منبع لرى اعصار ديدى « شيعى - باطنى » جريانلار ندىن آلاق ، « صنويك » ك تاسسى ايجون لازم كلن محيط معنوى بى حاضر لاق خصوصىده يك مهم بر وظيفه ايفا ايتمىلردىر .

شاهرخك دور سلطنتنده بو « شيعى - باطنى » جريانلرى نىك ، دولتك معين سياست مذهبيه سىنه رغماً ، نه قدر تعمم ايتدىكىنى داها اچىق كوسترىك اوزره « كمال الدين غياث فارسى » [۱] ، اجدادى « سبزوار » سربدارلرى نىك اعظم ندىن برتورك اولان « امير شاهى » [۲] ، كذلك سىنه « سبزوار » لى اولوب « اماميه » مذهبنده بولونان و ۸۵۴ ده وفات ايدىن « حسن سبزوارى » [۳] ، « امام رضا » وصفنده قصيدى لى يازان شيعى المذهب « فخرالدين اوحد مستوفى » [۴] ، « ابن

[۱] اهل بيت حقنده قصيدى لى معروف اولان بو فارسلى شاعر ، بلكده زمانىك ايجاباته رعايه ، افكارنده معتدل بر شيعى ايدى . شيرازده شاهرخك اوغلى « ابراهيم سلطان » او كا بر قاچ دفعه مذاهب حقنده فكرىنى صورمش ، فقط عاقل و احتياطكار شاعر ماهرانه و مهم جوابلرى سايه سنده كندى سىك افكار صمىديه سنى صاقلانغىه موفق اولمشدى . او دورده دولتك سياحت مذهبيه سنى كوسترىك اعتباريله بو حادثى لى يك معنيداردىر [درالتشاه ، ص ۴۱۸ - ۴۲۰] .

[۲] حقيق اسميله « آق ملك بن ملك جمال الدين فيروز كوهى » ، دو قوزنجى عصر ك اك مهم شاعر لى ندىر . ابتدا « باى سوزغور » انتساب ايدىرك او سايه ده سربدارلر فترتنده حكومت نامنه ضبط ايدىان « سبزوار » دهكى املاكى قورتارمش و مؤخرأ حكمدارلر خدمت ندىن چكىلدىرك « سبزوار » ده ياشامشدر . عود چالنده و نقاشالنده ده فوق العاده ماهر اولان « امير شاهى » ، « ابوالقاسم بار » ك مظهر التفاتى اولارق « كل افشان » كوشكنىك تصويرى ايجون « استرآباد » . جب ايدىلى بى ۸۵۷ ده اوراده وفات ايدىرك « سبزوار » . نقل اولونمش و اجدادى نىك بنا كرده سى اولان تكيه يه دفن ايدىلشدر . « حبيب السير » مؤلفنه كوره « شاهى » مخلصىنى آلماسى شيعى اولدىغى ندىن دولاييدر [تفصيلات ايجون : دولتشاه ، ص ۴۲۶ - ۴۳۰ ؛ حبيب السير ، ج ۳ ، جزؤ ۳ ، ص ۱۵۰] .

[۳] « حسن سليمى » حضرت على و امام معصوملر حقندهكى متعدد قصيدى لىله شهرت قازانمشدر ؛ دولتشاه ، « اهل بيت مدحيله مشغول شاعر لردن هيچ برى نىك ولايتنامه نظمنده بو قدر ماهر اولما دىغنى » سويليور . روايته نظراً « تون » لى اولدىغى حالده « سبزوار » ده توطن ايتمش و ابتدا عملدار لقله اشتغال ايتدىكى حالده مؤخرأ « صلحا و فقرا لباسى كيهرك » حج ايتمش ، عتباتى زيارته اماملر وصفنده قصيدى لى يازمشدر ؛ ۸۵۴ ده وفات ايدىرك نعشى سبزواره نقل اولونمشدر [دولتشاه ، ص ۴۳۶ - ۴۳۸] . اسكىدن برى شيعى حر كانه بر مركز اولان « سبزوار » ك دو قوزنجى عصر ده ده بو خصوصيتنى محافظه ايتدىكى كرك اوراده يتيشن بوكى شاعر لردن ، كرك سائر تاريخى منبع لرك شهادت ندىن قطعيله استدلال ايدىليور [رشحات ترجمه سى ، ص ۳۱۴] .

[۴] ۸۶۸ ده وفات ايتمش اولان بو شاعر ك « امام ابوالحسن على بن موسى الرضا » وصفنده

بر قصيدى سنى دولتشاه ذكر ايدىر [ص ۴۴۳ و متعاقب] .

حسام ، « بابا سودائی » ، « کاتبی ترشیزی » کی [۱] بر طاقم معروف شاعرلری خاطر لایتمق ، و مؤلفاتی صوفیلر آراسنده عصر لرجه اهمیتنی غیب ایتمهین « شیخ آذری » باشنده اولمق وزره « سید شاه نعمه الله » ک بر چوق صمیمی پرستشکارلرینی ذکر ایتمک فائده دن خالی دکدر [۲] . لکن ، « ایران ، آذربایجان ، عراق » ساحه لرنده شیخی ذهنیتک صریح تحکمنی کوستره ن بوتون بو حادثه لره رغماً ، « شاهرخ میرزا » - کندی تعصب دیندارانه سی قدر و بلیکده اوندن فضله هر هانکی شکل و نام آلتنده اورتیه چیقما سی مأمول بر « بهدی » نک دعوا ی تسلطنه قارشی سلطنتنی محافظه قایغوسله - « سنیلک » جریانی شدتده حمایه دن کری دور میوردی : کندیسنک و امراسنک بویوک صوفی « زین الدین خوافی » (وفاتی ۸۳۸) یه ملازمتلری [۳] ، صوکر صوفی « امیر غیاث الدین محمد » (وفاتی ۸۲۴) ه فرط حرمتی [۴] ، شیخ « ابوالوفای خوارزمی » (وفاتی ۸۳۴) و نقشبندی شیخی « خواجه پارسا » (وفاتی ۸۲۲) کی شیعیلیکله علاقه سی

[۱] منقبت کویاقله معروف اولان « خاورنامه » صاحبی شاعر « ابن حسام » ک وفاتی ۸۷۵ ده در [دولتشاه ، ص ۴۳۸ ؛ « حبیب السیر » و « طرائق » ه نظراً ۸۹۳ ده ؛ طرائق ، ج ۳ ، ص ۴۷] . « بابا سودائی » یه کلنجه (وفاتی ۸۵۳) ، بعضیلرینک حتی ولایتنه قائل اولدقلری بوشاعرک حضرت علی حقنده پک مشهور بر قصیده سی وارد [دولتشاه ، ص ۴۲۱-۴۲۴ ؛ طرائق ، ج ۳ ، ص ۲۸] . ۸۳۸ ده « استرآباد » ده وفات ایدن شاعر « محمد بن عبدالله کاتبی ترشیزی » ، حروفی المذهب شاعر « سید نسیمی » نک شاگردی اولوب « مجمع البحرین » و « محبوب و محبت » مثنویلری معروفدر ؛ بونک شعر لرنده واسع نسبتده حروفی - باطنی تمایلاتی موجود اولاجنی پک طبعیدر [مجمع الفصحا ، ج ۲ ، ص ۲۸ . - « نسیمی » حقنده آشاغیده ایضاحات کافیه وارد] .

[۲] « سید نعمه الله » ک یوز لرجه مرید و پرستشکارلری حقنده « طرائق » ه باقکز . بوشاعری و صوفیلر حقنده دولتشاه ، آتشکده ، مجمع الفصحا ، هفت اقلیم کی منابه ده مراجعت اولونه بیلیر . [۳] شاهرخ دورینک بو معروف صوفیسی حقنده تفصیلات ایچون « حبیب السیر » ه باقکز [ج ۳ ، جزؤ ۳ ، ص ۱۴۶ ؛ طرائق ، ج ۳ ، ص ۲۸] . « نفحات » ده بوکا دائر ویریلن مختصر معلوماتی « لامعی » ترجمه سنده براز داها توسیع ایتمشدر [ص ۵۴۷ - ۵۵۰ ؛ كذلك شقایق ترجمه سی ، ج ۱ ، ص ۹۱] . « عبداللطیف مقدسی » و « عبدالرحیم مرزیفونی » کی خلیفه لرینک همتیله ، دو قوزنجی عصرده آناطولیده سلسله لری اوکا منتهی اولان بر چوق صوفیلره تصادف ایدیورز [نفحات و شقایق ترجمه لرینه مراجعت] . کتاب وسنته فرط رعایتله معروف اولدینی جهته « شاهرخ » اوکا التفاتی سیاست مذهبییه سنه پک موافق بولیوردی . « خواجه پارسا » اثر لرنده اوندن کمال حرمتله بحث ایدر [مثلاً « فصل الخطاب » ه باقکز] .

[۴] « قاسم الانوار » کده بالخاصه مظهر حرمتی اولان بو صوفی و شاهرخک اوکا قارشی معامله سی حقنده ایضاحات ایچون « حبیب السیر » ه باقکز : [ج ۳ ، جزؤ ۳ ، ص ۱۴۲] .

اولمایان صوفیلرک او صیرالرده پک بویوک رغبت و اعتبار قازانمهلری [۱] ، نامنه بر چوق سنی المذهب مؤافلرک اهدای آثار ایتمه‌لری [۲] ، خلاصه بوکی بر چوق حادثهلر «شاهرخ میرزا» نك ناصل برسیاست مذهبیہ تعقیب ایتدیکنی پک کوزهل ایضاح ایتمکده در .

عراق و آذربایجانده اجرای حکومت ایدن «قارا قویونلو» و «آق قویونلو» حکمدارلری زماننده بوساحه لرده «شیعی - باطنی» جریانلرینک ناصل ونه درجه ده تعمیم ایتدیکنی پک صریح اولارق بیله میورز. یالکیز، «قارا قویونلو» حکمداری «جهانشاه» ک فسق و فجور ایله مأوف برخونخوار اولوب «الحاد و زندقیه مائل و شریعته غیر منقاد» بولوندیغی و حتی اوغلی «حسن علی» دده عین تمایل مشهود اولدیغی سرویدر [۳]. اوغوز تورکلرینک «بایندر» بوینه منسوب اولان «آق قویونلور» ک کنجه ، «تحفه اثنا عشریه» مؤلفی بونلرک زماننده «شیعیلک» ک موقع اعتبارده اولدیغی قطعیتله سویلیورسه ده [۴] ، بو خاندانک اک معروف حکمداری و «جلال دوانی» نك حامی و تقدیرکاری «اوزون حسن» ک علما و مشایخه فرط رعایتله معروف اولدیغی اوکا شهبه سز هیچ ده لهدار اولمایان عثمانلی مورخلری بیله انکار ایتمورلر [۵]. مع مافیہ «اردبیل» صوفیلرله تأسیس صهریتدن چکینمه یین «اوزون حسن» ک عین

[۱] توحیده عائد بعض رساله‌لری و موحدانه برطاقم اشعاری اولان «ابوالوفای خوارزمی» حقنده باقکیز: [حبیب السیر، ج ۳، جزؤ ۳، ص ۱۴۴]. «خواجه محمد پارسا» حقنده نفعات و رشحات ترجمه لرنده کافی درجه ده ایضاحات ویریلشدر [نفعات ترجمه سی، ص ۴۳۱-۴۳۵؛ رشحات ترجمه سی، ص ۶۶-۷۳]؛ بوصوفینک اک معروف اثری «فصل الخطاب» یدرکه، ائمه اثنا عشر مناقبه عائد برچوق تفصیلاتی احتوا ایتمکه برابر شیعی مذهبنه مخالف برطاقم نقاطی ده محتوی اولدیغندن شیعی علماسی عندنده مرغوب و معتبر اولمادیغنی «حبیب السیر» مؤلفی سویلیور [ج ۳، جزؤ ۳، ص ۱۴۲]. مؤلفک خواجکان نقشبندیه سلسله سندن اولماسی اعتباریله اثرینک شیعیلر آراسنده مظهر رغبت اولماسی پک طبیعیدر .

[۲] «کشف الظنون» بزه بو خصوصده کافی بر فکر ویره بیلیر .

[۳] منجم باشی ترجمه سی، ج ۳، ص ۱۵۳ و ۱۶۰. «دولت‌شاه» ده تذکره مسنده بونی تأیید ایدیور: «فضلا بر آنندکه در روز کار اسلام ازوبد اعتقاد تریادشاهی ظاهر نشده است . اسلام را ضعیف داشتی و برفسق و فجور اقدام نمودی» [ص ۴۵۷-۴۵۸].

[۴] تحفه اثنا عشریه، ص ۲۲

[۵] اوزون حسن «صاحب تقوی و متشرع و دیندار و محب علما و صلحا و صاحب خیرات و حسنات پادشاه ایدی» [منجم باشی ترجمه سی، ج ۳، ص ۱۶۵]. عکس تقدیرده، اکثریتله بیطرف اولمایان عثمانلی مورخلرینک، عثمانلی خاندانیه حر بلرده بولونان بو حکمداری بو صورتله مدح ایتیه جکاری محققدی .

زمانده « نعمة اللهيلر » دده توجھكار اولديغنى [۱] واوردوسنك قوه كليه سنى تشكىل ايدن « قولاغى كوپهلى » توركنلر آراسنده شېه سز « سذيلر » دن داها زياده « شيعى » تمايلاتنه مالك برطاقم انسانلر بولونديغنى [۲] سويله مكله برابر ، « شيعيلك » ى رسمى مذهب اولارق طائيدىغنه دائر المزده شيمدليك هيچ بروئيقه بولونمادىغنى ده اعتراف ايدلم . او ائناده كندى حوزة حكومتنده بولونان « بغداد » ده صوفى شاعر « جامى » نك باشنه كان غريب برواقعه ، « شيعى » جريانلرينك اوحوالده اچجه قوتلنديكى و دولتجه بوكافارشى مسامحه ايديلديكى كوسترمكله برابر ، « آق قويونلو » لرك سياست مذهبيه لرينه بونك برعمده تشكىل ايمه ديكنى ده صراحتله آكلاتيور [۳] .

[۱] قارا قويونلو توركنلرينك حكمدارى « جهان شاه » شاه نعمة الله عائله سندن « شاه نورالدين نعمة الله ثانى » ايله عقد صهرت ايتشدى . « اوزون حسن » اوفى مغلوب وقتل ايتدكن صوكرا اوكا عائد مجوهراتى هر حالده بولوب بيلديرمه سى اچون « شاه نورالدين » ى شيرازه جلب وتضييق ايتدى . بركون اونك آرقه سنده نماز قيلاركن سجده ده بيهوش اولدى ؛ آييلديغى وقت شيخك انه ياپيشه رق الماس دعواسندن فارغ اولدى . كنديسندن استفسار حال ايتديلر ؛ حضرت پيغمبرى رؤياسنده كورديكى و جهان سلطنتنى كنديسنه بخش ايتدىكى حالده اموال دنيا حرصيله كندى اولادىنى تعذيب ايتديكندن دولايى مؤاخذه يه معروض قالدىغنى آكلاتدى [طرائق ، ج ۳ ، ص ۴۱] .

[۲] « قلندرى » و « حيدريلر » ده و مجرده اقرار و يرن « بكتاشيلر » ده قولاغه حلقه طابق عادتلك موجود اولديغى اسكيدن برى معلومدر [« ياقوب » ك اثرلرينه باقكز . حتى بكتاشيلرده بونلره « منكوشلى جانلر » نامى و يريلير . « قاندرية » حقنده كى كتابمзде بوكا دائر تاريخى و آيينى معلومات موجوددر] . بو ، پك اسكى برتوركن عادتيدركه بو طريقتلره توركنلر واسطه سيله كيردىكى پك محتملدره فى الحقيقه « تيمور » ك ، « قارا يوسف » ك منكوش طاقدقلىرى بيلديكمز كى [مثلامنجم باشى ، ج ۳ ، ص ۵۳ و ۱۵۱] ، هند تيموريلرينك ده بو عادته رعایتكار قالدقلىرى اودورلره عائد مينيا تورلر بزه كوسترييور . بو عادتلك يالسكر حكمدارلره منحصر اولمادىغنى ده « اوزون حسن » اوردوسنده كى توركنلرك منكوشلى اولدقلىرى حقنده « نشرى » نك صريح افاده سى آكلاتمقدهدر [Wittek, MOG. Band I, S. 129] بز بو عادتلك منشأنى ، داها اسكى توركلرده - تورك شعبه لرندن Kie-kia-sse لرده - صراحة كورمكده يز [ويسدهلو ، بيبليوتهك اوريانثال ذيلى ، ص ۷۸] . توركنلرك تمايلات دينيه سى حقنده يوقايدن برى و يرديكمز ايضاحات ، وعراق و آذربايجان ساحه لرينك اوصيراده كى دينى وضعيتى ، آق وقارا قويونلو توركنلرى آراسنده مفرط شيعى عقيدهلرينك موجوديته دلالت ايدر .

[۳] « جامى » ۸۷۷ ده حجه كيدركن بغداده اوغرادى . ميمتنده كى آده لر دن « جام » لى « فتحى » اسمنده برى هرنه دنسه شيخه حدتله نرك اوندن آيريلدى ؛ و اوراده كى شيعى زمره لرينه انتساب ايدمرك اونلرى « جامى » عليه نه تحريك اچون « سلسله الذهب » ك ايلك دفتزنده « حضرت على » حقنده كى بعض متفرق بيتلرى اونلره كوستردى . بغداد حيدريلرندن « نعمت حيدرلى » اسمنده برى اوبيتلره بعض ابيات داها علاوه ايتدى . حالبوكه « جامى » اوراده « قاضى عضد » ك « اكثر خلق عالم كندى موهوم و مخيالرينه عبادت ايدر » طرزنده كى تمثيلنى آلارق ، بو مناسبتله ، مفرط شيعيلرك

مؤخرأ کلن «آق قویونلو» حکمدار لرینک - آراده کی صهریته رغماً - کندیلرینه عادتاً رقیب اولان «-فویه» زمهره سنه قارشى ناصیل شههلی وایکی یوزلی برسیاست تعقیب ایتدکلرینی، آتاغیده «صفویلر» دن بحث ایدرکن آکلاته جکیز. مع مافییه، دولتک سیاست مذهبییه سی نه اولورسه اولسون، بوتون بوساحه لرده شیعیلک جریانک - بالخاصه تورکمنلر آراسنده - هر کون داها قوتلندیکی قطعیتله ادعا اولونه بیلیر. «سلطان یعقوب» ک سراینی دولدوران برطاقم صوفی شاعر لر آراسنده، «روشنی» درویشلریله برابر، حروفی المذهب «نسیمی» نی تقلیداً، الک مفراط و قاریشیق عقیده لری دائرة نظمه صوقان برطاقم شاعر لرده البته موجوددی [۱]. یالکیز، «شروانشاهلر» ک «اردبیل»

«علی موهوم» حقنده کی عقیده لرینی بیان ایدیوردی. بو افسادات اوزرینه بغداد شیعیلری جامینک قانله سیله کانلره اوافق تفک تعرضلرده بولونمه، سوز آتمغه باشلادیلر. نهایت تحقیق مسئله ایچون بغداد مدرسهلرندن برنده بویوک بر مجلس قورولدی. اوزون حسنک برادر زاده سی «مقصود» بکله زوجه سنک برادر زاده سی «خلیلک» و سائر تورکمن امراسی، حنی و شافعی قاضیلری مجلسده حاضر دی. مدرسهنک ایچی طیشی ارباب مراق ایله دولمشدی. مجلسده «سلسله الذهب» ک موضوع اعتراض اولان پارچه لری تامیله اوقوندی؛ «جامی» لطیفه طریقیله: «بو اثری یازدیغی اثناده حضرت علی و چو جوقلری حقنده کی مدایمندن دولای خراسان سنیلرینک کندیسینی رفضه نسبت ایتهلرندن قورقدیغی حالده، معکوس بر تجلی اولارق بغداد رافضیلرینک جور و هجومه اوغراد یغنی «سویله دی. حضار بو سوزک صدقنی تسلیم ایتدکلری کی قاضیلرده بو خصوصده محضر یازدیلر. «جامی» بونک اوزرینه بغداد شیعیلرینک رئیس مقامنده اولان «نعمت حیدری» یه، کندیسيله «شریعت ایله می یوقسه طریقت ایله می سویله شه جکنی» صورتدی. «هر ایکسیله ده» جوانی آنجه، «اولا بیقلرکی سنت سنیه اوزره کسیدرده اوله کل» دیدی. مجلسده حاضر بولونان شروانی سنیلر هان میدانه فیروایوب بیغک یاریسنی بردکنک اوزرنده بیچاقله کسیدیلر، یاریسی ده مقاصله کسیدلی. «جامی» بونک اوزرینه دیدی که: «مادام که شریعتده اکیسکک ثابت اولدی، کسوت طریقت آرتق سکا حرام اولمشدر. شمدی کندیکی پیر وقت نظرینه ایریشدیره ایسک که سنک حقه فاته و تکبیر ایله». فی الحقیقه، اولرک اصولرینه کوره، ابتدا کربلایه واروب اوراده کی ساداتن تکبیر آلمق ایجاب ایدیوردی. بوندن سوکرا «نعمت حیدری» یی یابدیغی افترادن دولای تعزیر و تکبیر ایتدیلر؛ باشنه تخته کلاه کیدیروب أشکه ترس باندیره رک یازانیله برابر بغداد سوقا فلرینی دولاشدیردی [رشحات ترجمه سی، ص ۱۷۴-۱۷۵؛ ادوار براون، ایران ادبیاتی تاریخی، ج ۳، ص ۵۱۰]. بغدادده داها دو قوزنجی عصر ابتدالرنده «پیرتاج توملی کینلانی» کی قلندرانه عمر سورهن و بووادیده سربست شعرلر یازان باطنی المذهب صوفی شاعرلر موجوددی [«زین الدین خوافی» مصدرن عودتده بغدادده اوغراد یغنی اثناده بونکله کوروشمش و خرابات عالمنده کی سربست حیاتی کورمش ایدی. «شیخ صدرالدین الرواسی» ده بونک شعرلرینی «نزاری قهستانی» نک اثرلری قیلندن عد ایتکده در. نفحات ترجمه سی، ص ۵۴۸-۵۴۹؛ ودولت شاه، ص ۲۳۳].

[۱] «حبیب السیره» نظراً، «سلطان یعقوب اوائل حکومتنده» شریعت غرانک تقویه سنه بالخاصه صرف مساعی و سادات و علمایه پک قیمتلی سیور غالر تخصیص ایتمشدی. زماننده «صدر» اولان «قاضی

صوفیلرینه قارشى تعقیب ایتدکاری صرح سنیلک سیاستی «شروان» حوالیسندده شیعی عقائدینک انتشارینا ییجه مانع اولمشدرکه ، بونده ، «باکو، شروان، شماخی» ساحه لرنده بیکلرجه طرفداری بولونان «سید یحیای شروانی» نك مؤسس نانیسی بولوندیعی بر-تی طریقتنک - یعنی «علوی» تمایلاتی حاوی اولمقله برابر اهل سنت دائره سندن جبقماسق ایچون فوق العاده بویوک براءتنا کوستره ن- «خلوتیلک» کده مهم بر تأثیری اولمشدر ظننده یز. چونکه او عصرده «خلوتیلک» اوراده عادتاً محلی بر طریقت حالی آلمشدی [۱]. «سید یحیا» دن مستخلف اولان «دده عمر روشنی»

مسیح الدین عیسی ، تبریزده مصر و عثمانلی ایلیچیلرینی قبول ایتدیکی صیراده صیرمه لی لباس کین سلطان یعقوبی بویله مخالف شریعت برشی یاپدیغندن دولایی مؤاخذه ایتمش وحتی صیرتندن لباسنی چیقارمش ایدی . صفوی بندکانندن اولان «حبیب السیر» مؤلفی ، ابتدا بو قدر شریعت پرور اولان سلطان یعقوبک ، مؤخرأ «حیدر صفوی» علیه دوندکدن صوکرأ سوء عقیده ایله معلول اولدیغنی وحتی آق قویونلو سلطنتنک اصل بوندن دولایی ییقیلدیغنی سبویایور [ج ۳ ، جزؤ ۴ ، ص ۱۵] . شیعی مورخک بو افاده سی ، «سلطان یعقوب» ک ابتدا شیعیلکه طرفدار اولدیغنی حالده ، مؤخرأ صفویلرک تسلطنی قورقوسيله سنیلک جریانندن - شبهه سز سیاست - استفاده ایتک ایسته دیکی شکنده ایضاح اولونمه لیدر. سلطان یعقوبک مظهر التفاتی اولان عراق و آذربایجان شاعرلری آراسنده مثلا «حبیبی» کبی شیعی عقائدینه سالک شاعرلر ، حتی «سید نسیمی» یه پیرو اولارق «حروفی» نظریه لرینی ترویج ایدالر البته موجود ایدی [تفصیلات «فضولی» حقنده در دست نشر اولان مونوگرافیمزده در. اوراده ، موغوللردورنده بو حوالی یه واقع اولان تورکمن مهاجر تلیرنک ، شیعیلکک تعمی خصوصنده نه قدر مؤثر اولدیغنی آکلاتیلمشدر] . «اوزون حسن» دورنده اولدیغنی کبی «سلطان یعقوب» زماننده ده مهم بر موقع اشغال ایدن و بر چوق شاگردلر ایتشدیره ن «جلال دوانی» یه کلنجه ، «شاه نعمه الله» منتسبلرندن اولان بو بویوک عالمک هر حالده «علویلک» تمایلاتی اظهار ایتدیکی قوتله سویانه بیلیر [داها فضله تفصیلات ایچون حبیب السیر ، ج ۳ ، جزؤ ۴ ، ص ۱۱۱ ؛ طرائق ، ج ۳ ، ص ۵۲ ؛ مجمع الفصحا ج ۲ ، ص ۱۱ ؛ آریجه «ریاض الجنه» یه ، «ریاض العارفین» ، «مجالس المؤمنین» باکمز] . وفاتی ۹۰۸ هـ دره «مجالس المؤمنین» وفاتی ربیع الآخرده ، «احسن التواریخ» مؤلفی «حسین بیک روملو» ایسه رجیده کوسترییور [احسن التواریخ ، اسعد افندی کتبخانه سی ، ۲۱۷۵ نومروده] . بو بویوک عالم و فیلسوفک حیاتی و بویوک یکنونه بالغ اولان اثرلرینی اطرافیه تدقیق ایدرک بوکا عائد مکمل بر مونوگرافی وجوده کتیرمک علم عالمک بویوک بر احتیاجنی تطمین ایده جکدر .

[۱] خلوتیلک حقنده یوقاریده بر آرز ایضاحات ویرمشدک [ص ۸۹ ، ۴ نومرولو نوطه یه مراجعت] . نشر مسلك خصوصنده کی نه ایت فوق العاده سندن دولایی خلوتیلر آراسنده «پیرثانی» لقبیه معروف اولان «سید یحیای شروانی» ، «شیخ صدرالدین شروانی» نك مریدیدر ؛ سلسله سلوکی شو صورتله «زاهد کیلانی» یه اتصال ایدر : صدرالدین شروانی - حاحی عزالدین خلوتی - اخى امرم خلوتی - پیر عمر خلوتی - اخى محمد خلوتی - شیخ زاهد کیلانی . «شماخی» اغنیاسندن «سید بهاء الدین» ک اوغلی اولوب دهاپک کنج یاشنده شیخ صدرالدینه انتساب ایتمش وشیخنک وفاتندن صوکرأ «باکو» یه

وَ خلیفه سو « ابراهیم کلشنی » نك قوتلی پروپاغاندار سایه سنده « آق قویونلو » لرك ساحه حکومتده بوطریق اولدق تعمیم ایتمش، حتی « دده عمر روشنی » - روایت کوره کندیسنه انتساب ایدن - « سلطان یعقوب » ک دعوتی اوزرینه « تبریز » کیده رك مشارالیهک یاپدی رمش اولدینی زاویه ده اُبی زمان نشر مسالکه مشغول اولمش و ۸۹۲ ده مریدلرینی « ابراهیم کلشنی » یه براقه رق وفات ایتشد [۱]. سلطان یعقوبک بوطرز حرکتی، مؤخرأ « صفویلر » ه قارشی تعقیب ایتدیکی سیاست مذهبییه نك ایجابانیدن ایسه ده، بوسیاست ارحوالیده کی قوتلی شیعی جریانلرینه قارشی پایدار بر اینز براقاماش و « شاه اسماعیل صفوی » نك بردن بره پك پارلاق برشکلده تجلی ایدن موفقیاتی اوزرینه « ابراهیم کلشنی » - سائر بر چوق سنی المذهب صوفیلر کی - اورالردن فراره مجبور قالمشدی [۲].

مهاجرت ایله مشدر. « شروانشاه خلیل » ک قوتلی حمایه سنه مظهر اولدیغی جهتله آرزمانده اطرافنه بیکرجه مرید طوپلادی ؛ و آناطولی ، عراق ، آذربایجان طرفلرینه برچوق خلیفه لر کوندردی که، آشاغیده آناطولی یه کلن خلیفه لر دن و خلوتیلکک عثمانلی ایمپراطورلغی ساحه سنده انکشافندن بحث ایده جکز ؛ عثمانلی مؤلفلری ، شیمدی یه قدر هیج بر صوفینک اطرافه بوقدر چوق خلیفه لر کوندرمه دیکنی بالخاصه قید ایدرلر . خالبوکه « سیدیحمیا » بوضورتله - پروپاغاندا اصوللرینی شهبه سز پك ایی بیلدیکی - باطنیه سر آمداتی و مثلاً آشاغیده لزومی درجه سنده ایضاح ایده جکمز وجهله اردبیل صوفیلرینی تقایدن باشقا بر شی یا پمایور ایدی . « شروانشاهلر » سلطنتنک او حوالیده کی شیعی جریانلرینه قارشی عادتاً معنوی براستنادگاهی اولان بوشیخک وفاتی ۸۶۱ ویا ۸۶۹ ده « باکو » ده در [نفحات ترجمه سی ، ص ۵۷۴ ؛ شقایق ترجمه سی ، ج ۲ ، ص ۲۸۷ ؛ آریجه « لمظات » ده باقکز] .

[۱] « دده عمر » اصلاً آیدینلی اولدیغندن دولایی « روشنی » مخلصنی آلمشدر . ابتدا خرابات عالملرنده قاندرانه برحیات کچیردکن صوکر « باکو » یه کیده رك « سیدیحمیای شروانی » دن مستخلف اولدی . شیخک امریله اکثریا « کنجه ، بردعه ، قارا باغ » طرفلرنده بولونوردی . « لامعی » دیورکه : « میرزا اوزون حسن آکا محبت ایله دی وه میرزانک خاتونی سلچوق خاتون که یعقوب میرزانک آناسیدر ، تمام محبه سی ایدی . یعقوب میرزا زماننده تبریده جهانشاه میرزانک خاتونی یاپدیغی خانقاهه کتوردیلر . بر مقدار آنده ساکن اولدی . اول دیارده شهرت بولدی و مرجع اکابرو اصاغر اولدی . صوفیانه تورکجه شعرلریله ادبیات تاریخنده ده مهم بر موقع اشغال ایدن بوضوفی حقنده تفصیلات ایچون باقکز : [نفحات ترجمه سی ، ص ۵۷۶ ؛ شقایق ترجمه سی ، ج ۱ ، ص ۲۸۱ ؛ یعقوب میرزا والده سنک شیخ روشنی یه انتسابی « عالی » ده قید ایتشد : کنه الاخبار ، رکن ثالث ، جزؤ ثالث ، ص ۳۰ ؛ اثرلری حقنده اطرافلی کتابیات معلوماتی آلمق ایچون بروسه لی طاهر بک عثمانلی مؤلفلرینه مراجعت ، ج ۱ ، ص ۶۹] .

[۲] « مشوی » یه نظیره اولارق یازدیغی قرق بیک بیتلک « معنوی » دن باشقا دیوانی و « تائیه ابن الفارض » ه نظیره سی اولان شیخ « ابراهیم کلشنی » اصلاً دیار بکر لیدر . « تبریز » ده عمر روشنیدن

صفويلر، «شاه اسماعيل» ك قوتلى و عزمكار شخصيتيه برهيتت سياسيه شكلنى آنجه به قدر «تيمور» عائله سنك حكمران اولد قلى خراسان و ماوراءالنهر ساحه لرینه كلنجه ، بورالى حقنده كى معلوما تمزده تاريخ دى اعتباريله فوق العاده ناقص بولونيور. تمايلات رندانه و قلندرانه سنى صوفيلك رنكى آلتنده كى سربست نظريه لرله تأليف ايدن «ابوالقاسم بابر» ك نزدنده ، اك مفراط و اك سربست عقیده لرله مالك برطاقم انسانلر بولونديغنى بك اى بيلديكمز كى [۱] ؛ ابتدا «سمرقند»، «توركستان» و «ماوراءالنهر» ده ، مؤخرأ «خراسان»، «خوارزم»، «كابل» و «بدخشان» ده داخل اولمق اوزره «كاشغر» دن «تبريز» قدر و اسع بر ساحه ده حكمران اولان «سلطان ابوسعيد ميرزا» (۸۵۵-۸۱۲) زماننده مشاراليهك «خواجه عبيدالله احرار» ه صريد و معتقد اولديغنى ، و حتى بوسايه ده نقشبنديلكك ماوراءالنهر ده بوسبوتون قوتلنمكله برابر ديكر ساحه لر ده ده حكومت نفوذندن بالاستفاده آز چوق تعمم ايتديگنى ، و خراسانده كى تعمى ده بالخاصه بودوره و «ابوسعيد» ك سياست مذهبيه سنه بورجلى اولديغنى سويله به بيليرز [۲] .

تكميل سلوك ايتمش و شاه اسماعيل استيلاسى اوزرينه «قاهره» يه كيدهرك «شيخ شاهين مصرى» ايله مصاحبت ايله مشدر . سلطان سليم مصرى فتح ايتديكى زمان شيخه بر اثر التفات اولمق اوزره «مؤيديه» قارشيسنده كى زاويه عرصه سنى كنديسنه تمليك ايتدى ؛ شيخ ۹۲۶ ده زاويه نك انشاسنه باشلادى و ۹۳۱ ده اكمل ايتدى. مريدلرينك چوقلغى بعض رجالك شهبه سنى جلب ايدرك بر آراق استانبوله جلب ايديشدر كه ، آشاغیده بوكا عائد ايضاحات وارد . وفاتى ۹۴۰ ده در [تفصيلات ايچون باقكز : شقايق ترجمه سى ، ج ۲ ، ص ۶۷ ؛ لطيفي تذكرة سى ، ص ۵۲ ؛ لمظات . - اترلى حقنده كتابيات معلوماتى آلمق ايچون : بروسه لى طاهر بك عثمانلى مؤلفلرينه مراجعت ، ج ۱ ، ص ۱۹ ؛ مطبوع مختصر «مناقب كلشنى» رساله سى شاين استفاده اولمقله برابر ، اصل «شيخ احمد خيالى بن شيخ ابراهيم كلشنى» نك دامادى «شيخ مجبى» طرفندن يازيلش اولان مفصل مناقبه مراجعت ايديله ليدر . بونده ، بالخاصه آق قويونلور تاريخنه عائد فوق العاده مهم تفصيلات وارد] .

[۱] دولت شاه ، ص ۲۳۳ . - «قلندر» لقبيله معروف اولان «ابوالقاسم بابر» حقنده او دوره عائد باشليجه تاريخلردن ماعدا «مجالس النفايس ، مجالس العشاق ، بابر نامه» كى مشعلره ده باقكز . بويوك صوفى «خواجه عبيدالله» ، ميرزا بابر ك ياننده دائما «شيخ زاده پير قيام» كى بر طاقم ملحدلر بولونديغنى سويلر و بونى اصلاحوش كورمزدى [بوخصوصده اطرافلى تفصيلات آلمق ايچون رشحات ترجمه سنى باقكز ، ص ۳۳۵] .

[۲] زمان سلطنتنده «شيخ زين الدين خوافى» خلفاسندن «شيخ صدرالدين الرواسى» (وفاتى ۸۷۱) ، «ابوسعيد ابوالخير» احفادندن «خواجه مؤيدمهنة» ، شيخ «نورالدين محمد» (وفاتى ۸۷۸) ، سيد «صدرالدين ابراهيم قفى» كى صوفيلره بك زياده حرمت و رعايت ايدن «ابوسعيد» ، «خواجه عبيدالله احرار» ك مريد و معتقدى ايدى . خواجه نك حكمدار اوزرنده كى نفوذ فوق العاده سنى آكلاهق ايچون رشحات ترجمه سنى باقكز [ص ۳۳۲ و متعاقب] . «حبيب السير» مؤلفى ده خواجه نك

بو دوردن سوکرا ایسه ، دور سلطنتی خراسان تورکلکنک شهبه سزاک مشعشع زماننی تشکیل ایدن « سلطان حسین بایقرا » نك « شیعی » تایلاننه مالک بولوندیغنی وحتی « ابوسعید » ک « قارا باغ » ده آق قویونلورالنده شهادتی متعاقب « خراسان » ی استیلا ایتدیکی اثنادده « شیعه امامیه » مذهبنی رسمی مذهب اولارق تعمیم فکرینه دوشمشسه ده « جنوبی خراسان » وبالخاصه « هرات » خلقنک اکثریت مطلقه ایله حنفی المذهب اولمه لری اعتباریله بوندن فارغ اولدیغنی اودوره عائد منبعلردن اوکره نیورز [۱] . اسکیدن بری سنیلکه قوتلی بر مرکز تشکیل ایدوب هله

بونفوذینی اعتراف ایدیور [ج ۳ ، جزؤ ۳ ، ص ۲۰۰] . « سلطان ابوسعید میرزا » ماوراءالنهرده اساساً پک بویوک نفوذلی اولان یسوی - نقشبندی درویشلرینی حمایه ایتکله عائله سنک داها « تیمور » دورندن بری تعقیب ایتدکلی عنعنه بی وسنیلک سیاست مذهبی سنی الترام ایتمش اولیوردی . سلطنتنی ابتدا « سمر قند » ده تأسیس ایتدیکی و ماوراءالنهر خلقنه استناد مجبور ایتنده بولوندیغنی ایچون « خواجه عبیدالله » کبی اوساحه ده بیکرجه مریده مالک بر صوفییه استناد ایتک « ابوسعید » ایچون فوق العاده فائده لی ایدی [بوعصرده نقشبندی لکک ماوراءالنهرده درجه تعممی و آناطولییه صورت انتقالی حقنده تاریخی تفصیلات ایچون « ایلک متصوفلر » ه باقکنز] .

[۱] « سلطان ابوسعید میرزا » نك شهادتی متعاقب « سلطان حسین » خراسان سلطنتنه مستقل مالک اولمش و ۸۷۳ ده خطبه وسکده کندی نامنی ذکر ایتشدر . اونک « امامیه اثنا عشریه » مذهبنی رسماً قبول ایتک ایسته دیکنی و فقط هرات حنفیلرینک اصراری قارشیسنده موفق اولامادیغنی « روضة الصفا » مؤلفی شوسطرلرله آکلاتیور : « وچون خاقان منصور پیوسته دست تولا بولای سید اهل بیت سیدالورا برکزیدکان انما یریدالله عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطیرا استواداشت و غیر مودت و محبت عترت طاهره خاتم النبیین صلوات الله علیه وعلیهم اجمعین صورتی بر خاتم دل ننگاشت » در آن اوان که بر سریر سلطنت خراسان تمکن یافت ، شعشعه انوار دینی پروری بر اطراف آن مملکت تافت ، رای شریعت آرا چنان اقتضا فرمود که خطبه وسکدر باسامی والقباب ائمه معصومین علیهم السلام مزین کرداننده ، وصیت این نیکنامیرا در اطراف آفاق انتشار داده ، آوازه تجدید قواعد شریعت نبی هاشمی از ایوان کیوان بگذرانیدند . اما جمعی از منتسبان مذهب حنفی که در هرات بغایت معتبر و موقر بودند ، بیایه سریر سلطنت نصیر شتافته در باب ترجیح رسوم اهل سنت سخنان گفته از تغییر خطبه منع نمودند . محل چون مقتضی عدم قبول ملتسم آنجماعت نه بود ، در روز فطر خطیب بد ستور پیشتر زبان بقرائت خطبه کشوده » [روضة الصفا ، ج ۷ ، ص ۱۸-۱۹] ؛ حبیب السیر ، ج ۳ ، جزؤ ۳ ، ص ۲۱۶ ؛ خیرالله افندی تاریخی ، ج ۸ ، ص ۱۵] . « مجالس المؤمنین » مؤلفی ، اماملر و صفنده بر طاقم قصیده لری بولونان « السید علی الواعظ القانی » دن بحث ایدرکن بو حادثه بی باشقا برشکده - کویا اماملر اسدنه خطبه او قونمش ده خلقک سوء تلقیننه اوغرامش و موفقیته اقتران ایده مه مش بر تجربه شکنده - کوستریور . او تفصیلاته کوره « سلطان حسین » خطبه بی اماملر نامنه او قونمق ایسته نیجه اساساً شیعه امامیه دن اولان « سید علی » بی بوکا مأمور ایتمش ، فقط هرات خلقی سیدی منبردن ایندیره رک تورلوتورلو حقارتلرده بولونمشلردر [ریاض الجنة] .

« کرت » خاندانی زماننده بوسبوتون متعصب بر سنی اوجاغی حالی آلان و « شاهرخ میرزا » دورنده ایسه مثلا « عارفی هروی » کبی حنفی المذهب شاعر لریتیشدیره ن « هرات » و « خراسان »، آشاغیده کوستردج کمزوجهله ، « شاه اسماعیل صفوی » طرفدن اولدقجه بویوک مشکلاته شیعی دأر دسنه ادخال ایدیله بیامشدر [۱] . ینه « سلطان حسین بایقرا » ، زماننده « بلخ » حوالیسندده خواجه خیران « قریه سنده » حضرت علی « یه اسناد ایدیلان بر مزار کشف اولونمشدر که ، بوکا طأد اودور منبع لر نده ویریلن بر طاقم تفصیلات ، شکلا سنیلکک حکمران اولدیغی اوساحه لر خالق آراسنده اهل بیته حرمت و محبت حسلرینک نه قدر صمیمی بر شکلده اوکله شمش اولدیغنی ، و بوکا ضمیمه ده او حوالیده « قلندر » لرك موجودیتنی کوسته ریور [۲] . « شاه قاسم نور

« روضة الصفا » مؤلفنک ، موفقیتسز لکه نتیجه لشمش بر تجربه نی کویا هیچ یاییلماش کبی کوسترده سی اودور وقعه نویس لرینک ذهنیتنه پک مطابقدر ، بناء علیه « قاضی نورالله » ک بو خصوصده ویردیکی معلوماتک دوغرو اولماسی احتمالی ده واردر .

[۱] حنفی المذهب شاعر « عارفی هروی » حقنده دولت شاهه باقکرز : ص ۴۳۹ . - بو حوالیده شیعیلکی تعمیم ایچون شاه اسماعیلک معروض قالدیغی مشکلات آشاغیده خلاصه کوروله جکدر .

[۲] « روضة الصفا » بو حادثه نی شو یولده آکلاتیور : بایزید بسطامی احفادنندن « شمس الدین محمد » بلخ والیسی میرزا بایقرایه انتساب ایتشدی . بو ذات ۸۸۵ هـ میرزایه « سنجر سلجوقی » نامنه تألیف ایدیلش بر تاریخ کوستردی که ، اوراده ، « حضرت علینک مزاری خواجه خیران قریه سنده فلان موضعه در » طرزنده بر افاده واردی . میرزا یانه سادات و علمای آلارق اومخله کیتدی ؛ تعریف ایدیلان یرده بر کنبد و آلتنده بر قبر موجوددی . اوراده حفر یانده بولونه رق بیاض مرمره محکوک بر کتبه اله ایتدی لکه اوستنده « هذا قبر اسدالله الغالب اخ رسول الله علی ولی الله » افاده سی محکوکدی . بونک اوزرینه حاضر ون سوینج یاشلری دو کدیلر ؛ و بومهم خبر بوتون او حوالیه یاییلار ق هر طرفدن ندورات و تبرکات یاغمغه ، زیارتجیلرک آردی آراسی کسيلمه مکه باشلادی . میرزا بو حادثه نی طبیعی سلطان حسین بایقرایه بیلدیردی . اوده کلوب ادای زیارتدن صوکر ا بومرقدک اوزرینه معظم بر قبه انشاسنی وداها بر چوق مؤسسات خیریه وجوده کتیرلمه سنی امر ایتدی ؛ و بلخ نهر لرندن « نهر شاهی » نک حاصلاتی اورایه وقف ایله دی . بو آستانک نقابتی - یوقاریده بحث ایتدی کمز - « سید برکه » نک اقرباسندن « تاج الدین اندخودی » یه ، و مشیختی « شمس الدین محمد » ه توجیه اولوندی . زیارتجیلرک و ندوراتک چوقلغندن خواجه خیران قریه سی و حوالیسی فوق العاده معموریت قازاندى . بونک اوزرینه هرات آرابه حیلرندن اولوب « قلندر » کچین بر حیه کارده « هرات » ده دیکر بر « مرقد علی » میدانه چیقاره رق بو وسیله ایله متنفع اولق ایسته دی ؛ بر آقشام نمازی « عبدالله انصاری » آستانه سی جوارنده « کازرگاه » ده صیحه لر چیقاروب لباسنی پارالامغه باشلادی ؛ کلوب حالندن سؤال ایتدی لر . صحرا ده اعرابی صورتنده درت سوارینک کندیسنه کورونوب امام علینک . مرقدینی خبر ویردکرینی سویله دی ؛ و حتی موقعنی ده تعیین ایتدی . بو خبر بشارت اوزرینه « هرات » خلق فوج فوج اورایه کله که باشلادی ؛

بخش « مرید لرندن اولماسنه و صریح شیعی تمایلاتنه رغماً [۱] سراینده «جامی» و «نوائی» کبی اهل سنت عقائدینه تامیله سالک بویوک صوفی و شاعر لرك فوق العاده مظهر حرمت اولدیغی و حتی «شاه اسماعیل» استیلاسی اوزرینه قاچان ایراندن برچوق سنی عالم و صوفیلرینک دائره حکومتده ماجا بولدیغی [۲] «سلطان حسین بایقرا»، هیچ بر زمان - مثلاً «شاه اسماعیل» کبی - شیعیلکدن بر عقیده سیاسییه ماهیتده اولارق استفاده ایتک ایسته مه مشدر. «حسین

ندوراتدن استفاده ایتک ایسته یین عربجه و او ماهیتده بر طاقم قلندرلر کلوب یرلشدیلر. بوندن سوکر املکتک هر طرفنده ساخته بر طاقم مزارلر بولونمغه باشلانجه، «سلطان حسین» و امر او علما بو ساخته کارلغه نهایت ویرمک لزومنه قانع اولدیلر. «مولانا کمال الدین شیخ حسین» بونلرک تأدینه مأمور ایدیله رک بو حالده نهایت ویریلدی. «روضه الصفا» صاحبی بو تفصیلاتی ویردکن سوکرا، یالکنز «خواجه خیران» آستانه سنک حالا معمور اولدیغی ده علاوه ایدیور [روضه الصفا، ج ۷، ص ۴۱-۴۲؛ منتظم ناصری، ج ۲، ص ۷۸؛ طرائق، ج ۳، ص ۴۶؛ خیرالله افندی تاریخی ج ۸، ص ۱۱].

[۱] «روضه الصفا» یه کوره «سلطان حسین» کنجلیکنده «کمال الدین شیخ حسین» [حبیب السیر، ج ۳، جزؤ ۳، ص ۲۰۰] دن کتب متداوله یی او قومش و «شاه قاسم نور بخش» دن فیوضات باطنیه آلمشدی [روضه الصفا، ج ۷، ص ۴۲]. «قاضی نورالله شوشتری» یه نظراً، «سلطان حسین» دوچار اولدیغی بر خسته لقدن قورتولمق ایچون «شاه قاسم» ک خراسانه ارسالی سلطان یعقوبدن رجا ایتشدی. شیخ کله سیله سلطان حسین خسته لغندن قورتولنجه، کک او ککک زوجهی مشاراییه بویوک حرمتلرده بولوندیله و سیورغال اولارق بعض یرلر تخصیص ایله دیله؛ «شیخ الاسلام تفتازانی» و «جامی» کبی اهل سنت علماسی، ظاهر علومندن بهره سی اولمایان «شاه قاسم» ی خلق آراسنده و حکمداره قارشی تحقیر ایچون برچاره دوشوندیلر: شیخک جمعه کونی منبره چیقهرق و عظم ایتمه سنی سلطاندن رجایتدیله. بومراجعتده کی مقصد حقیقی یی آکلایان حکمدارک التماسیله «شاه قاسم نور بخش» بر جمعه کونی منبره چیقدی و «لااله الاالله» ذکرنده کی فضیلتی آکلایمغه باشلادی. فرصت کوزه تن «مولانا جامی» همان اورتیه آتیلارق بوکا عائد برطاقم مباحثی اورتیه آتمق ایسته دی؛ بوکا قارشی «شاه قاسم» دیدی که: «عراقده ایکن سنک علی ولی الله کله سی حقنده بحث و نزاع ایتدیکی دویمشدر؛ شیمدی آرتق کله توحیدی ده موضوع بحث و نزاع ایدیورسک!». بو ظریفانه جواب اوزرینه بوتون جماعت کولوشدیله و معتضلرده اعتراضه طاقت قلمادی [مجالس المؤمنین، آلتنجی مجلسدن نقلاً «طرائق»، ج ۳، ص ۵۵]. مؤخرأ شاه اسماعیلک ده مظهر احترامی اولان بوضوفی ۹۲۷ ده وفات ایتشدر [طرائق، ج ۳، ص ۵۴؛ بونک حقنده یوقاریده ۴۷۳ نجی صحیفه یه ده باقکنز].

[۲] مثلاً «سلطان یعقوب» و قایعنی ضبط ایدن متعصب سنی مورخی «خواجه مولانا اصفهانی» آذربایجاندن هراته قاچهرق ابتدا سلطان حسینک و مؤخرأ «شیبانی خان» ک مظهر التفاتی اولمشدی [حبیب السیر، ج ۳، جزؤ ۴، ص ۱۱۳].

واعظ ، « جامى » و « نوائى » كى خراسانك اودورا عاظمنده كوزد چارپان « علويك » ، بالعموم اهل سنت صوفيلرنده وهان هر دورده مشترك بروصف مميزدن باشقا برشى صاييلا ماز [۱] . « ماوراءالنهر » ساحه سنه كلنجه ، « شاه بهاء الدين نقشبند » و اوني تعقيب ايدن « خواجه عبيدالله احرار » قيبندن بويوك صوفيلرك مساعيسيله او حوالى يي شدتله استيلا ايدن « نقشبنديك » جريانى سايه سنده ، نورالري « شيعى » افكار و تمايلاتنه همان تاميله يابانجى قالمش و مؤخرأ « اوزبك » خانلرينك صفويلرله رقابت سياسيه سى ، اونلرك « نيك » ي « صفوى » حكمدارلرينه قارشى دولت دينى اولارق اك متعصبانه برسكلده محافظه اتمه لرينه سببيت ويرمشدر .

ايشته بوتون بو مختلف معلومات بربرلريله قارشىلاشديريلنجه ، « تيمور » و « شاهرخ » دورلريله متعاقب زمانلرده كى مختلف « شيعى - باطنى » جريانلرينك شيمدى به قدر ظن اولونديغى كى منفرد و بربرندن مستقل اولمايوب - اولجه ايضاح ايتديكمز - حرکات ماضيه به شدتله مربوط ويكديكريله پك ياقيندن علاقه دار اولديغى يكنظرده كورونيور : « تيمور » قارشى « فضل حروفى » نك قيامى ، « شاهرخ » قارشى « اسحق ختلانى » نك خروجى ، بوندن آرزو كرا حروفى « احمدلور » ك عين حكمداره سوء قصدى ، بونك « قاسم الانوار » له و « قاسم الانوار » ك « صدرالدين اردبيلي » و « شاه نعمه الله » له روابطى ، صو كرا « صفويه ، نوربخشيه ، نعمه اللهيه » طريقلرينك صراحة شيعى ماهيتلرى و بو طريقلره منسوب برطاقم انسانلر طرفندن كمفرط باطنى تمايلاتنك اظهارى ، خلاصه بوتون بو مختلف واقعه لر على العاده بسيط بر « تصادف » له ايضاح اولونمهيه جق قدر مهم ، معني دار حادثا لردره . « شاهرخ » سلطنتى اسقاطه يعنى سنى رتورك سلاله سى عليه معطوف اولديغندن دولاي بونى ساده جه « ايرانيلرك تورك حاكيمتته قارشى بر عصيانلرى » شكلمده يعنى عرفى برسبيله تفسيره قالقيشنامه ليدر ؛ نيته كيم يوقا ريده ، بو عظيم حرکات دينيه نك

[۱] امام على وصفنده قصيده لرى اولان « حسين واعظ » حقنده « مجالس المؤمنين » مؤلفي مشهده ايشيتديكى برحكايه يي نقل ايدييور: كويا « سبزوار » خلق اوني سنى ظن ايدرك حقنده سوء ظن ايتشلر و جبرائيلك حضرت على به قاچ دفعه كلديكنى صور مشلر ؛ اوده درحال ۲۴ بيك دفعه جوانى ويره ش . حضرت پيغمبره ۱۲ بيك دفعه كان جبرائيلك حضرت على به نه دن ايكي مثلى كلديكنى استفسار ايتشلر ؛ « مادامكه حضرت پيغمبر كنديسنك مدينه علم و علمينك قايى مثابه سنده اولديغنى سويله دى ، او حالده شهره اون ايكي بيك دفعه كلمك ايچون قايدن يكرمى درت بيك دفعه كيروب چيتمق لازمدر . » طرزنده ايضاح ايتمش [مجالس المؤمنيندن نقلاً رياض الجنة . - قاضى نوراللهك بو اثرنده بوتون اعظامى شيعى عد ايتك خصوصنده كى تمايل شديدنى اونو تمامقه برابر ، حسين واعظده شيعى تمايلاتنك پك قوتلى اولديغنى ده اعترافه مجبورز] .

ماضیده کی اسباب و سوانقنی ایضاح ایدرکن، بویله یا کلیدش و بسیط بر تفسیره اصلا امکان بر اقامه جق بر چوق قوتلی دلیللرذ کر ایتمش، واسکی تورکن عنغه لرینک اسلام تاریخ عمومی دینیسنده کی شیعی - باطنی جریانلرله نه قدر قوتله علاقه دار اولدیغنی کوسترمشدک . بوتون بونلره علاوه، بوجریانلرک «قارا» و «آق قویونلو» لر زماننده حکمدارلرک قطعی بر مظاهرته نائل اولماسه بیله تعقیباتده اوغرا تیمامه سی، بو دولتلرک باشلیجه قوه عسکریه لرینی تشکیل ایدن تورکنلر آراسنده بو «شیعی - باطنی» عقیده لرینک پک زیاده شایع اولمسنندن و حکمدارلرک - کندیلری نه فکرده بولونورلرسه بولونسونلر - اوردولرنده کی حسیاته رعایت مجبوریتنده بولونمهلرندن ایلری کلیدیکنی ده سویله یه بیلیرزه. حروفیلکک اک قوتلی طرفدارلرینی تورکرلر آراسنده بولدیغنی، «صدرالدین اردبیلی» و حتی «قاسم الانوار» ک قطعیه یقین بر احتمالله تورک اولدقلرینی، «شاه نعمه الله» ک بکتاشلیق تأثیری آلتنده قالدیغنی، «صفویه» حرکتک - آشاغیده تفصیلاً ایضاح ایده جکمز و جهله - هان منحصرأ تورکرله استناد ایتدیکنی، «نعمه اللهی» و «نور بخش» درویشلری آراسنده تورک عرقه منسوب انسانلرک هیچ بر زمان شایان اهل برکیت اولمادقلرینی ده سویله یه لم که نقطه نظرمن بر قاندها تأید ایتسون. شیمدی، «صفوی» سلطنتک مبادی تأسیسنه قدر آناطولی و روم ایلیده تحدث ایدن دینی جریانلری ایضاح ایدرکن، بومدعاضرلی داها صریح و داها قوتلی دلیللره استناد ایتدیره جکمز. اساساً بودینی جریانلر، یوقاریده بحث ایتدیکنمز حادثاتله دوغروندن دوغروییه و صمیمی بر صورتده علاقه دار اولدیغنی جهتله، بونلرک تدقیقندن اول «صفوی» سلطنتک باشلیجه عوامل تأسیسنی آکلامق البته قابل اولماز .

— بستمه دی —

کویسبیلی زاده محمد فؤاد
«تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسی